

ERNA LESKY: SEMMEIWEIS IGNÁCRA (1818–1865) VONATKOZÓ BÉCSI IRATOK¹

**Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet és a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár munkatársai, Gazda István vezetésével
Közreműködött: Kapronczay Károly és Szállási Árpád**

A Bécsi Egyetem Orvostörténeti Intézete igazgatójának bevezetése

(...) Megtisztelő a felkérés, hogy bevezető sorokat írjak a Semmelweisre vonatkozó bécsi iratanyag itt közölt magyar fordításához. Szívesen eleget teszek a kívánságnak, s ez lényegében nem jelent mást, mint hogy elbeszéljem az 'Ignaz Philipp Semmelweis und die Wiener medizinische Schule' című kötet² létrejöttének történetét.

1965-ben, Semmelweis halálának 100. évfordulóján, becsületbeli kötelessége volt a bécsi orvostörténet-írásnak, hogy megemlékezzék arról az emberről, aki képzését a bécsi orvosi iskolától kapta, és mint odatartozó tette meg 1847-ben korszakalkotó felfedezését. De éppoly magától értetődő volt, hogy a történelmi kutatás modern módszereivel dolgozó orvostörténelem nem elégedhetett meg többé azzal, hogy újramásolja az elmúlt korszakoknak klisévé merevedett Semmelweis-képét. Meg kellett szívlelnünk Frank P. Murphy³ és Erich Friedrich Podach⁴ megállapítását, hogy a 19. század végén és a 20. század elején írt Semmelweis-életrajzok óta nem hoztak elő semmilyen lényegesen új adatot és szempontot a Semmelweis életében annyira fontos bécsi időszak felderítésére.

Így adódott az a feladat, hogy újból alapos vizsgálatnak vessük alá a bécsi levéltárakat a Semmelweisszel kapcsolatos adatok szempontjából. Az ilyen revízió csak abban az esetben lehetett valamennyire is sikerrel kecsegtető, ha nem bízzuk magunkat a régi levéltári jelzetek nagyon önkényesen választott felirataira – mint ez egyébként szokásos. Rendszeresen átfésültük a bécsi Orvosi Kar egész iratállományát, amely a Bécsi Egyetem Levéltárában még megmaradt a Semmelweisre vonatkozólag jelentős 1846–57. évekből. Az eredmény nem volt csekély. Ez képezte az alapját a fentebb idézett jubileumi kiadványnak. Úgy gondoljuk, hogy ezzel nemcsak helyreigazítottunk egész sor hamis, felületes vagy tendenciózus adatot, hanem új szempontokat is adtunk a Semmelweis-kutatás számára.

Ezeknek a levéltári adatoknak alapján vált első ízben lehetségessé, hogy egységes képet rajzoljunk azokról az erőkről, amelyek a bécsi Orvosi Karon belül vívott küzdelemben színre léptek Semmelweis ellen – de mellette is; és hogy pontosan meghatározzuk ezen erők

¹ Forrás: Lesky, Erna: Semmelweis Ignácra vonatkozó iratok a bécsi egyetemi levéltárból. = Orvostörténeti Közlemények 66–68 (1973) pp. 213–264. (A részlet megtalálható: pp. 217–219, 223–264.)

² Sitz. Ber. phil.-hist. Kl. der Österr. Akad. Wiss., 245. Bd., 3. Abh., Wien 1964.

³ Murphy, Frank P.: Ignaz Philipp Semmelweis (1818–1865). Annotated bibliography. = Bulletin of the History of Medicine (Baltimore), 1946. 20. pp. 653–707.

⁴ Podach, Erich Friedrich: Zur Geschichte der Semmelweisschen Lehre. Ztschr. Geburts u. Gynäk. 129, 1948, 63, 1. jegyzet.

különböző tudomány- és oktatástörténeti helyzetét. Eddig ugyanis túlságosan leegyszerűsítették ennek a küzdelemnek a leírását. A valójában előzményekben bővelkedő történeti tényállást egy lényegében személyes összeütközéssé degradálták a maradi, öreg tanár és annak haladó szellemű, zseniális tanársegéde között. Ennek a szemléletnek alapján megszokottá vált, hogy Johann Kleint (szül. 1788-ban a morvaországi Deutschhausenben), az akkori bécsi szülészstanárt, Semmelweis főnökét, az ő megrögzött ellenlábasának tekintsék, s ezzel elzárják maguk elől a kilátást a Semmelweis elleni küzdelem igazi szereplőjére. A kari ülések valamennyi jegyzőkönyvének átnézése bebizonyította, hogy itt valójában nagyon komplex erőjátékról van szó, sokkal nagyobb mérvű összeütközésről, amely eredetileg már 1846-ra visszavezethető. Ezek a jegyzőkönyvek megmutatták számos más, hasonló esettel kapcsolatban, hogy Semmelweis esetében elvi jellegű küzdelemről volt szó, amelyben szemben állt egymással a tanárok két csoportja: a régi és az új, természettudományos irányvételű orvostudomány képviselői. Két ember lép fel ennek a küzdelemnek főszereplőjeként: egyfelől Joseph Skoda, a fizikai diagnosztikának 1805-ben a csehországi Pilsenben született újjáalkotója; másfelől az 1791-ben Pécsen született Anton von Rosas, aki 1821 óta a szemészet tanára Bécsben. Külön kiéleződött ez a harc 1849 elején, amikor Rosas ideiglenes igazgatóhelyettese lett az orvosi karnak. A múlt rendszernek ez a főiskola-politikai szempontból rendkívül tevékeny és jártas képviselője értett hozzá, hogy saját személyében még egyszer összegyűjtse egy hivatal minden tekintélyét és hatalmát, s azt agyafúrt módon gyakorolja. Azét a hivatalét, amelynek a megszüntetését és a kar dékáni önkormányzatával leendő helyettesítését már az 1848-as forradalmi esztendőben megígérték.

Valóban végzetes volt Semmelweis számára, hogy az asszisztensi alkalmaztatásának meghosszabbításáért beadott kérvényét 1849-ben pont akkor tárgyalták, amikor kiéleződtek és újra fellángoltak Rosas vezetése mellett a régi, 1846 óta meglevő ellentétek a reakciós és haladó gondolkodású tanárok között, hozzájárulva ehhez az önkormányzatért folyó küzdelem. Így lett Semmelweis esete az igazgatói hatalom erőpróbájává, annak minden kicsinyes és rosszindulatú megnyilvánulásával együtt, amint ezt különösen feltűnő módon tanúsítja Rosas állásfoglalása az 1849-ből való 343. sz. iratban.

Annál inkább követelménye az igazságosságnak, hogy az ilyen gondolkodásmóddal szemben szóhoz juttassuk azt a másikat is, amelyet a haladó tanári csoport vezetői, mindenekelőtt Skoda és Rokitsky tanúsítanak tanítványuk, Semmelweis irányában az itt előadott, újonnan fellelt bizonyítékokban. Ezek között különös jelentősége van nagyfokú, igazi tudományos felelősségérzés által vezetett ethosza miatt Skoda 1849. január 16-i indítványának vizsgálóbizottság kiküldésére, valamint a kar 1849. február 10-i többségi véleményének, amely támogatta azt. Ezek, valamint egyéb okiratok tanúsítják, hogy Semmelweis tanárai és barátai éveken keresztül rettenthetetlenül, bátran és szívósan harcoltak érte, és még akkor is kitartottak mellette, amikor már hátat fordított Bécsnek. Az 1856. július 27-i különvélemény, amellyel ez az okiratközlemény zárul, ékesszólóan tanúsítja ezt, s egyúttal annak is bizonyítéka, mennyi eddigelé ismeretlen iratanyagot lehetett a Bécsi Egyetem Levéltárából az 1965-ös jubileumi esztendőben hozzáférhetővé tenni.

Midőn tehát 1969-ben a Bécsi Egyetem akkori rektora, Dr. theol. Fritz Zerbst tanár megbízott vele, hogy a Budapesti Orvostudományi Egyetem 200 éves fennállása alkalmából kiválasszak valamilyen ünnepi ajándékot, nem volt nehéz döntenem. Mély értelmű volt, hogy átnyújtsuk a jubiláló egyetemnek xerox-másolatokban azt az újonnan fellelt iratanyagot, amely tükrözi a döntő életszakaszát annak az orvoshősnek, akinek a nevét viseli ezentúl a Budapesti Orvostudományi Egyetem. Az a körülmény, hogy ezt az iratanyagot most magyar fordításban is nyilvánosságra hozzák, az okiratok gyűjtőjét és átnyújtóját eltölti a biztos tudattal, hogy ajándékukkal újra megerősítették a kapcsolatot Budapest és Bécs főiskolái között.

*

1.

Semmelweis kérvénye⁵
(Bécs, 1846. február 5.)

Az orvosi – sebészeti kar
Nagytekintetű Igazgatóságának

Semmelweis Ignác, az orvostudomány és a sebészet doktora, a szülészeti mestere, az orvosi kar tagja alázattal kérelmezi az I. sz. szülészeti klinika megürült asszisztensi állására leendő kinevezését

23 melléklettel

Josefstadt, Johannes Gasse N° 219, 2. emelet, 15. ajtószám.

Az Orvosi – Sebészeti Kar
Nagytekintetű Igazgatóságának!

1. Nevezett, aki a keresztlevele szerint (A) Budán, Magyarországon született, 27 éves, katolikus, szabad állapotú, orvosi-sebészeti tanulmányai során, amelyek közül a II. és III. évfolyamot Pesten végezte, az I-öt, IV-et és V-et Bécsben, csaknem mindvégig kiváló osztályzatot kapott. (B1–19. szerint)
2. A kapott osztályzatok szerint valamennyi szigorlatát sikeresen letette, és a vonatkozó oklevelek alapján 1844. április 2-án orvosdoktorrá, 1844. augusztus 4-én szülésmesterré, 1845. november 30-án sebészdoktorrá avatták.
3. Ugyanő már körülbelül két éven át különleges előszeretettel és valóban nagy szorgalommal szentelte magát a gyakorlati szülészetnek, amiről a legjobb bizonyosságot nyújtják a C., D., E., F. mellékletek.
4. Alázattal alulírott azt sem mulasztotta el, hogy folyamatosan alapos ismereteket szerezzen a gyakorlati orvostudomány terén, amennyiben 1844. október 10-től mostanáig, mint Praeparandus Externus szakadatlanul látogatta a VI. orvostudományi osztályt és a vele kapcsolatos mellbajos osztályt, mégpedig főorvos urának, dr. Skodának legnagyobb meglegedésére (G szerint)

⁵ A Bécsi Egyetem Orvoskarának Levéltára (a továbbiakban: BEOLT.) 1846:61.

A szöveg az eredeti folyamodvány másolata. Említi Erna Lesky: Ignaz Philipp Semmelweis und die Wiener medizinische Schule. Wien, 1964. p. 37. (a továbbiakban: Lesky, Semmelweis) című művében.

A kérvény alapján megtörtént kinevezést említi Erna Lesky: Die Wiener medizinische Schule im 19. Jahrhundert. Graz, 1965. p. 211. (a továbbiakban: WMSch.) c. művében.

Továbbá Benedek István: Semmelweis és kora. Bp., 1966. p. 36, 52. (a továbbiakban: Benedek) és

Gortvay György – Zoltán Imre: Semmelweis élete és munkássága. Bp., 1966. p. 38. (a továbbiakban: Gortvay – Zoltán) c. művében.

Végül maga Semmelweis is említi „A gyermekágyi láz, kóroktana, fogalma és prophylaxisa” című munkája előszavában: Győry Tibor (összeáll. és ford.): Semmelweis összegyűjtött munkái. Bp., 1906. p. 75. (a továbbiakban: Győry).

Elsőként szerepel azon jegyzékben, amely összegyűjtötte a Semmelweis Ignác aláírásait tartalmazó iratokat: Antall József – R. Harkó Viola – Vida Tivadar: Semmelweis Ignác összegyűjtött kéziratai. = Orvostörténeti Közlemények 46–47 (1968) p. 266. (továbbiakban: Antall – R. Harkó – Vida)

5. A G. mellékleten kívül a H. is tanusítja, hogy arra törekedett, hogy a szív- és mellbajok kórisméjében kiképezze magát.
6. Az I., K., L., M., N., O. mellékletek szerint nem mulasztott el semmilyen alkalmat sem arra, hogy még különlegesen alapos kiképzést szerezzen a patológiai, mikroszkopikus és topográfiai anatómiában, s végül éppígy a bőrbetegségek terén.

2.

A szülészeti asszisztensi állásra pályázók táblázatos kimutatása⁶
(Bécs, 1846. február 20.)

Az 1. szülészeti klinikán jelenleg betöltendő asszisztensi állásra vonatkozó megindokolt kinevezési javaslat megfogalmazására szolgáló táblázatos kimutatása a pályázóknak.

Név	Életkor	Szül. hely	Fokozat	Képességek és tan. előmen.	Egyéb érdemek
Semmelweis Ignác	27 év	Buda Magyarországon	Az orvostud. és sebészet doktora, szülésmester	Nagyon jó tanulm. bizonyítványok, ugyanilyenek Dr. Skoda főorv. úrtól, Rokitansky prof. úrtól, Dr. Hebrától, Engeltől, Chiaritól, Breittől stb. stb.	Másfél éven át nagyon szorgalmasan látogatta az I. szülészeti klinikát, és nagy figyelemmel kísérte az ezen időn belül előforduló szüléseket és megbetegedési eseteket
Melicher Lajos	30 év	Rzeszow Galíciában	Az orvostud. és sebészet doktora, szülész-, szemész- és fogászmester, valamint műtőorvos	Nagyon jó tanulm. bizonyítványok, valamint több főorvos úrtól, Seeburgertől, Schuhtól, Sigmundtól, Moysisovichtól; nyelvism. bizonyítványok francia, olasz és angol nyelvből	Két éven át mint másodorvos teljesített szolgálatot. Ugyanő művet írt a veleszületett ficamokról

⁶ BEOLt. 1846:61. – Semmelweis leendő felettesének, Johann Klein professzornak, a szülészeti klinika igazgatójának jelentése az asszisztensek kinevezésére illetékes tanulmányi aligazgatóságnak, eredetiben. – Említi Lesky, Semmelweis p. 37. (75. lj.). – A kimutatásban említett tanulmányi, ill. képességi bizonyítványokra nézve lásd: WMSch. p. 211. és v. ö. Benedek p. 36.

A két pályázónak a táblázatos kimutatásból és a mellékletekből kitűnő képesítése következtében Dr. Melicher bizonyára sokoldalúbban képzett Dr. Semmelweisnél, utóbbi azonban, amennyiben ugyanő két éven át kizárólag a szülészetre adta magát, alkalmasabb a szülészeti asszisztensi állásra Doktor Melichernél, mégpedig az alulírott nézete szerint.

Bécs, 846. február 20-án

Klein prof. s. k.

3.

Hivatali előterjesztés Semmelweisnek az alsóausztriai tartományi kormányhoz,
külföldi tanulmányút engedélyezésére benyújtott kérvényére⁷
(Bécs, 1846. december ?)

F. év január 11-i 1638. sz. kormányrendelet f. hó 10-ig leendő véleménynyilvánítás végett Dr. Semmelweis Ignác legfelsőbb helyen szignált kérvénye tárgyában: az I. szülészeti klinika asszisztense és tudományos utazás engedélyezése Német-, Franciaországba és Angliába, és útiköltség-hozzájárulás folyósításáért.

Kormány

⁷ BEOLt. 1847:22. – Semmelweis valamennyi életrajzírója megemlíti, hogy 1846. október 20. után (ekkor ért véget első asszisztensi ideje) külföldi tanulmányútra szándékozott menni. Maga Semmelweis is megírja főműve bevezető fejezetében:

„Az 1846/47-iki telet az angol nyelv elsajátítására fordítottam, hogy azt az időt, amelyen át elődöm, dr. Breit miatt a tanársegédi állás újrabetöltésére várokoznom kellett, nagyobbára a dublini nagy szülőházban tölthessem el...” (Györy p. 115.).

Benedek (id. mű p. 67.) megfejtéi az okot is, miért akart Semmelweis éppen Dublinba utazni: mert az ottani nagy szülőházban „feltűnően alacsonyabb a gyermekágyi halandóság, mint másutt”.

A hivatali referenciákból kitűnik, mi volt a kérvényben. Német-, Franciaország és Anglia szülészeti intézeteit akarta meglátogatni, „amihez hozzájárulást kér, mivel anyagi eszközök híján nem képes az útiköltséget sajátjából fedezni”. Indoklásában hivatkozik rá, hogy Breit dr. szolgálati idejének meghosszabbítása következtében kénytelen még két évig várokozni az asszisztensi állás újrabetöltésére, s hogy nyelvtudása, valamint szülészeti szakismeretei alkalmassá teszik őt a tanulmányút megtételére.

A minisztérium kikérte Klein tanár véleményét, akinek 1847. április 3-án kelt véleményezése nyilván döntő módon hozzájárult a kérelem elutasításához.

Felmerülhet a kérdés, vajon miért kért Semmelweis engedélyt német-, franciaországi és angliai tanulmányútra, ha célja „nagyobbára” Dublin volt. Gondolhatjuk, hogy a Dublinbe vezető hosszú utat bizonyára nem egyhuzamban kívánta megtenni, hanem több útszakaszban, és a köztük tervezett néhány pihenőnapot is fel akarta használni egy-egy híresebb szülészeti intézet meglátogatására. Azt is feltehetjük, tudta, hogy kérvénye Klein tanárhoz kerül véleményezésre. A gyermekágyi láz okára nézve már voltak köztük viták (v. ö. Benedek p. 67. és Gortvay – Zoltán p. 46.), s nem lehetetlen, hogy ezekben szóba került a dublini szülőház kedvező halálozási statisztikája. Talán ezért nem látszott tanácsosnak e városnév kifejezett említése a kérvényben.

Említésre méltó, hogy a kormányhoz intézett aligazgatósági javaslat elismeri Semmelweis tehetségét és rátermettségét, és az elutasítás ellenére elvben kilátásba helyezi a kérelem későbbi teljesítését. A Klein tanár részéről nem várható kedvező vélemény, Semmelweis magatartása 1848/49-ben, valamint az állandóan forrponon levő írországi helyzet lehettek a tényezői annak, hogy ennek a kérelemnek a megismétlésére nem került sor.

Végül ezt a kérvényt is fel kell venni a Semmelweis Ignác aláírásait tartalmazó iratok jegyzékébe, mégpedig az időrend szerint 1.a) besorolással (V. ö. Antall – R. Harkó – Vida p. 266.).

Factum

F. év január 11-én kelt 1638. sz. magas megbízás folytán a tisztelettel alulírott Aligazgatóságnak felterjesztést kell benyújtania az alázattal visszazárt, legfelső helyen láttamozott kérvényről, amit Dr. Semmelweis Ignác írt külföldi tanulmányút és ezzel kapcsolatos útiköltség-hozzájárulás engedélyezéséért.

A kérelmező előadja, hogy megválasztották ideiglenes asszisztensnek a második szülészeti klinikán, de a meghatározott időpontban nem léphetett végleges alkalmazásba, mert újabb legfelső határozattal Dr. Breit alkalmaztatását meghosszabbították további két évre. Most kénytelen még két évet várakozni, amit arra kíván felhasználni, hogy tudományos utazást tegyen külföldre. Tekintettel arra a körülményre, hogy mindeddig szülészeti vonatkozásban még senki sem látogatta meg a külföld intézeteit, ő maga pedig abban tetszeleg, hogy nyelvtudása és a szüléssel való hosszabb ideig tartó foglalkozása miatt képesítése van erre, kéri most egy ilyen külföldi tanulmányút engedélyezését, amihez hozzájárulást kér, mivel anyagi eszközök híján nem képes az útiköltségeket sajátjából fedezni.

A kérelemmel kapcsolatban meghallgatott Klein tanár úr megjegyzi, hogy Dr. Semmelweis Dr. Breit bekövetkezett távozása után mint asszisztens végleges állásba lépett elő, ezért jelenleg és két év leforgásán belül nem utazhatik, mert különben el kellene hagynia az állását. Egyébként nincs abban a helyzetben, hogy megítélhesse vagyoni viszonyait.

A tisztelettel alulírott Aligazgatóság bátorodik még a Tanár úr ezen nyilatkozatához hozzáfűzni, hogy Dr. Semmelweis tehetség és alkalmaztatás tekintetében ajánlásra méltó egyén, de hogy bizonyára előnyére válik, ha a gyakorlati szülészeti kiképzésére felhasználja a most számára kínálgató alkalmat, hogy aztán annál jobban képesítve lehessen őt a szándékolt tanulmányútra bocsájtani; ennél fogva alázatos folyamodványát mostanság csak annyiban lehet teljesíteni, hogy legkegyesebben engedélyeztetik neki, hogy annak idején megismételje jelenlegi kérelmét.

Bécs, 847. április 17.

Well s. k.

4.

Semmelweis kérvénye asszisztensi idejének meghosszabbítására (recto);

Klein prof. jelentése Breit 1847. március 20-i kilépéséről (verso)

Hivatalos jelentés a kérvényről⁸

⁸ BEOLt. 1848:337. – Mint ismeretes, Semmelweist 1846. július 1-jével nevezték ki rendes tanársegéddé Klein tanár mellé. (Ugyanaz az év február 27-től már mint helyettes tanársegéd működött.) 1846. október 20-án megvált helyétől, mert visszahívták elődjét, Breit dr-t. Breit azonban megpályázta közben a tübingeni egyetem szülészeti tanszékét. El is nyerte ezt az állást, s így – mint iratunk versőjéből látható – 1847. március 20-án kilépett a Bécsi Közkórház szülészeti klinikájának szolgálatából. Ugyanezzel a nappal elfoglalta helyét Semmelweis, s ezzel megkezdődött tanársegédi alkalmazásának 2. szakasza.

Két évet számítva, alkalmazásának 1849. március 20-án kellett volna véget érnie. Mivel a vonatkozó jogszabályok szerint a kétéves időszakot meg lehetett volna hosszabbítani további két évre, Semmelweis idejekorán, tehát 1848 őszén beadta a meghosszabbításra irányuló kérvényét. (A rectón látható aligazgatósági referencia tanúsága szerint már 1848. december 1-jén iktatták.)

A másik pályázó Gartner Antal dr. volt. Érdekes, hogy Wattmann igazgatóhelyettesnek és a referáló tanárnak elintéztetést kilátásba helyező megjegyzése csak Gartner folyamodványának címe mellett szerepel. Vajon következtethetünk-e ebből arra, hogy Klein tanár ekkor (1848. december 20. előtt) állást foglalt Semmelweis alkalmazásának meghosszabbításával szemben?

(Bécs, 1848. december 1–19.)

Asszisztensi állás az I. szülészeti klinikán; ennek betöltése.

– Praes: 848. dec. 1-én

Dr. Semmelweis Ignác, az I. szülészeti klinika asszisztense kéri alkalmazásának meghosszabbítását további két évre.

1 melléklet

– Praes: 848. dec. 17-én

Dr. Gartner Antal 848. decemb. 17-i kelettel kéri az első szülészeti klinika megürült asszisztensi állására való kinevezését.

1 melléklet

Ez a kérvény elintézésre kerül, mihamarabb lejár a határideje az ezen állásra való kérvények benyújtásának a hirdetmény szerint, azaz december 20. körül.

Wattmann s. k.

Factum

Eljuttatni Dr. Klein tanár úrnak jóváhagyó véleménynyilvánítás végett.

Bécs. 848. dec.19.

Vertatur

5.

A Bécsi Egyetem Orvosi Karának ülési jegyzőkönyve⁹
(Bécs, 1848. december 7.)

XXIX. Jegyzőkönyv

az orvos-sebészeti tantestület 1848. december 7-én tartott üléséről.

Elnök: Von Wattmann kormánytanácsos.

Tanárok: Rosas, Czermak, Klein, Schuh, Raimann, Rokitansky, Schroff, Skoda, Bartsch, Dlauhy.

Tárgy:

Jellemző, hogy Braun dr., aki később megkapta a kinevezést, ekkor még nincs a pályázók között. Rosas 1849. március 2-án mégis azt állítja, hogy csak „két kérelmező” jelentkezett. Benedek (id. mű p. 123.) is úgy véli, hogy Semmelweisen kívül „más jelentkező nem volt”.

⁹ BEOLt. 1848:340. – Láttuk a III. sz. iratból, hogy Semmelweis kérvénye asszisztensi szolgálatának meghosszabbítása érdekében már 1848. december 1-jén beérkezett az Aligazgatóságra. Mint Lesky, Semmelweis p. 36. utal rá, az akkori aligazgató, Wattmann prof. kormánytanácsos, éppen Semmelweis kérvényével kapcsolatban tette fel a tantestület december 7-i (és nem december 9-i!) ülésén azt a kérdést, milyen eljárásmodot kövessenek az asszisztensi állások betöltésénél. Érdekes, hogy az akadémiai hadállások a tantestületen belül ekkor még mennyire kialakulatlanok. Klein itt még Rosas ellen szavaz, viszont mellette foglal állást Skoda, Dlauhy és Wattmann is. (Igaz, hogy az utóbbit 1848-ban menesztették... V. ö. Lesky, WMSch p. 70.). Rokitansky pedig nyilván csak a saját intézetének érdekeit tartotta szem előtt.

2. Wattmann felteszi a kérdést, milyen módon kövessenek az asszisztensi állások betöltése alkalmával.

Tárgyalás:

ad 2. Rosas úgy véli, legyen a professzor joga az asszisztensi kiválasztása, valamint utóbbi szolgálati idejének a meghosszabbítása. Utal arra, hogy ugyanez az eljárás az ált. kórház másodorvosaira vonatkozólag, s továbbá azt hiszi, hogy az Aligazgatóságnak itt nem kellene beleszólnia, de a tényt minden esetben a tantestület tudomására kellene hoznia. Ugyanebben az értelemben beszél Schuh is.

Rokitansky hivatkozik a tanárok áprilisban leadott előadástervére, s arra, hogy az anatópatológiai tanintézetben már bekövetkezett az asszisztensi szolgálati idő meghosszabbítása.

Rosas, Skoda, Raimann, Bartsch, Dlauhy, Wattmann nyilatkoznak még ebben az értelemben: a tanár válassza ki asszisztensét a tantestület jelenlétében.

Schuh, Schroff, Klein, Czermak, Rokitansky amellet vannak, hogy illesse meg a tanárt minden adalék nélkül, feltétlenül az asszisztensének kiválasztása.

Ezután az első nézet kapja meg a többséget.

Rosas s. k.	Raimann s. k.	Rokitansky s. k.
Bartsch s. k.	Dlauhy s. k.	Schroff s. k.
Schuh s. k.		Klein s. k.

6.

A Bécsi Egyetem Orvosi Karának ülési jegyzőkönyve¹⁰
(Bécs, 1849. január 16.)

III.

Az 1849. január 16-i tantestületi ülés Jegyzőkönyve

Elnök: von Rosas

Tanárok: Schuh, Raimann, Klein, Rokitansky, Dlauhy, Schroff, Skoda, Bartsch és Seligmann rendkívüli tanár.

Docensek: Dumreicher, Kainzbauer, Heider, Sigmund.

Tárgy:

16. Végül Skoda tanár a következő indítványt tette: Az első szülészeti klinikán sok éven keresztül minden arányt meghaladva nagyobb volt a halandóság, mint a 2. klinikán. 1847. június havában a halálesetek száma hirtelenül lecsökkent, és az év végéig csekély maradt. Január 1-jétől május végéig ui. 1534 szülő nő közül csak 56. 1848-ban ez az arány minden várákozáson felül kedvezően alakult; 3556 szülő közül ugyanis csak 45 hal meg.

A korábbi években a halálozási arányszám állandóan rendkívül nagy volt, mégpedig:

1840:2810 szülő 267 halott

¹⁰ BEOLt. 1849:1. – A 16. napirendi pontot és tárgyalását teljes egészében közli Lesky, Semmelweis pp. 21–22. Részletekben fordítást ad belőle és foglalkozik vele Benedek pp. 124–127. Továbbá Gortvay – Zoltán pp. 63.

1841:2845 szülő 238 halott
1842:3067 szülő 521 halott
1843:2871 szülő 279 halott
1844:2918 szülő 260 halott
1845:3255 szülő 241 halott
1846:3354 szülő 459 halott

A tantestület, mint olyan emberek társulata, akikre rábízták az orvostudomány ápolását, köteles törődni a korábban oly nagy és most oly jelentősen csökkent halandóság okaival, és köteles nyilvánosságra hozni a vizsgálat eredményeit.

Mint az orvosi tanulmányok vezető testületét ez a kötelezettség még nagyobb fokban terheli. Ennek következtében Skoda tanár azt indítványozza, hogy haladéktalanul nevezzenek ki bizottságot a tantestület 3–5 tagjából, amelynek ki kell vizsgálnia mindkét szülészeti klinika viszonyait, és minél előbb elő kell terjesztenie vizsgálatának eredményét a tantestületnek.

Tárgyalás:

Klein tanár néhány megjegyzést tesz arról, hogy annak a járváynak az oka még mindig kiderítetlen magas helyen ismételt elrendelt orvosi bizottsági vizsgálatok ellenére; aztán egyhangú határozattal javasolták egy háromtagú bizottság felállítását, amelynek a Skoda tanár által jelzett értelemben kell eljárnia. Titkos szavazás útján hozzáláttak a bizottsági tagok választásához, és a szavazatok többségét kapták Rokitansky, Schuh és Skoda tanárok, akiknek mindjárt a nevezett feladattal kell foglalkozniuk.

Kitűzték a következő ülést ugyane hó 20-án délelőtti fél tizenegy órára a szemészeti klinika tantermébe.

Dlauhy s. k.	Rosas s. k.	Klein s. k.
Skoda s. k.	Dumreicher s. k.	Schroff s. k.
Seligmann s. k.	Raimann s. k.	Schuh s. k.
Rokitansky s. k.	Sigmund s. k.	Kainzbauer s. k.

7.

A Bécsi Egyetem Orvosi Karának ülési jegyzőkönyve¹¹ (Bécs, 1849. január 20.)

¹¹ BEOLT. 1849:1. – Kleinnek ezt a tiltakozását in extenso közli Lesky, Semmelweis pp. 23–24. Egyik fontos mozzanata volt ez az irat annak a harcnak, amelyet Skoda és Rokitansky vívott a Bécsi Egyetem Orvosi Karán az egyetemi szabadságjogokért, s amelynek végül Semmelweis lett az áldozata (v. ö. Benedek p. 123. és Gortvay – Zoltán pp. 62–65.).

Mind Lesky, Semmelweis p. 23., mind Benedek p. 131. menti Klein magatartását ebben az ügyben, ill. hibáztatja Semmelweis tantestületi barátait, amiért Kleint nem vették be a klinikai vizsgálóbizottságba. Klein a vizsgálatra vonatkozóan hivatkozott arra, hogy „már több ilyent is tartottak”. De természetesnek vehetjük, hogy a bizottságba csak kívülállókat választottak, akiknek nem érdekük a klinikán tapasztaltak szépítése. Feltehető, hogy Klein a korábbi bizottságoknak sem volt tagja, mert ellenkező esetben bizonyára megemlítené volna ezt tiltakozásában.

A két utolsó bekezdést vizsgálva, talán meg lehet kockáztatnunk, hogy Skoda és Rokitansky részéről körültekintőbb eljárás lett volna, ha úgy intézik a dolgot, hogy javaslatukat „magasabb indítványra” (Klein kifejezése), azaz a minisztérium kezdeményezésére vagy legalább hallgatólagos beleegyezésével teszik. Klein sérelme ui. főként az lehetett, hogy ezúttal a vizsgálat kezdeményezői és végrehajtói a vele egyenrangú tanártársai lettek volna, méghozzá saját asszisztensének eredményei következtében!

IV.
Jegyzőkönyv az 1849. január 20-i tantestületi ülésről

Elnök: v. Rosas
Tanárok: Klein, Schuh, Raimann, Rokitansky, Bartsch, Schroff, Skoda, Dlauhy, Seligmann.
Docensek: Kainzbauer, Sigmund, Dumreicher, Heicke.

Tárgy:
1. Az 1849. január 16-i jegyzőkönyv, III. sz.

Tárgyalás:
ad 1. Klein tanár írásbeli tiltakozást nyújtott be az előző 3. sz. jegyzőkönyv 16. számában javasolt tantestületi bizottság ellen. Határozatba ment, hogy elnapolják a vitát erről a tiltakozásról (8 nappal). (Lásd az 1. sz. mellékletet.)

Tárgy:
A IV. sz. jegyzőkönyvhöz 1.

Ünnepélyesen tiltakozom a tantestület előbb felolvasott határozata ellen, mégpedig
1^{ször} Mert az állítólagos tudományos cél: kutatni egy még a lényege szerint ismeretlen járványt olyan időpontban és olyan helyen, ahol még nem létezik, egyenesen ellentmond az egészséges emberi értelem józan alapelveinek, és ezért nem lehet valóban tudományos.

2^{ször} Mert a tantestület tagja, Skoda tanár, bebizonyította magáról, hogy nekem személyes ellenségem, mint ezt bárki eléggé kivehette magából abból a megjegyzéséből, amit újabban mellékesen tett.

3^{ször} Mert a múlt év december 18-i magas minisztériumi rendelkezés értelmében maga a tantestület sem jogosult arra, hogy oly módon lépjen közbe egy az évek hosszú során át becsülettel szolgáló tanárral szemben, amely alkalmas arra, hogy aláássa ennek becsületét.

4^{ször} Mivel a vizsgálattal megbízott bizottsági tagok között ott van egyúttal az én vádlóm, sőt, egy újabb választás is valószínűleg az ő meghitt barátaira esnék, akiktől tehát nem várható pártatlan kivizsgálás és igazságos megítélés.

Nem félek semmiféle bizottsági vizsgálattól, nincs rá okom, amikor a járvány uralkodott, magasabb indítványra különböző időpontokban már több ilyent is tartottak; de azt követelem, hogy ezt a bizottságot pártatlan szakemberek alkossák, akik egyedül alkalmasak rá, hogy ilyen fontos tárgyban jól megalapozott ítéletet mondjanak, s ezért egyedül hivatottak is erre.

S ha a tantestület kitarzana meghozott határozata mellett, szilárd elhatározásom, hogy a magas iskolaügyminisztérium bölcsességéhez és igazságosságához fellebbezek, és mindaddig, amíg be nem következik a magas hely döntése, a legünnepélyesebben kikérem magamnak a tantestületnek a merészelt értelemben esetleg megteendő eljárását.

Bécs, 1849. január 20-án.

Dr. J. Klein s. k.
az I. Szülészeti Klinika tanára

A Bécsi Egyetem Orvosi Karának ülési jegyzőkönyve¹²
(Bécs, 1849. február 3.
jegyzőkönyvi mellékletek: február 10., március 9.)

VI.

Az 1849. február 3-i tantestületi ülés Jegyzőkönyve

Elnök: von Rosas.

Tanárok: Klein, Raimann, Rokitansky, Endlicher, Schroff, Skoda, Dlauhy, Hyrtl.

Docensek: Sigmund, Dumreicher, Kainzbauer, Seligmann.

Az ülés kezdete délelőtt fél tizenegy órakor.

Tárgy:

A f. év január 23-i ülés, az V. számú jegyzőkönyve.

Tárgyalás:

ad 1 Kifogás nélkül elfogadták.

Tárgy:

20. Skoda tanár azt kívánja, hogy Klein tanár tiltakozásának a január 20-i tantestületi ülésen (IV. sz. jkv. 1.) 8 nappal elhalasztott tárgyalását ismét vegyék fel. Az a tiltakozás arra a bizottságra vonatkozott, amelyet a január 16-i ülésen Skoda tanár indítványozott, és a tantestület elhatározott annak kivizsgálására, mi az oka az Általános Kórház itteni két szülészeti klinikáján a korábbi években annyira különböző halandóságának. (III. jkv. 15.)

Tárgyalás:

Endlicher tanár tiltakozik a vizsgálóbizottság felállításának határozata ellen, mert az meghaladja az orvosi tantestület illetékességét. Csatlakoznak ehhez a tiltakozáshoz: Schroff, Seligmann, Klein és Rosas. Skoda közelebbről meg fogja indokolni a többség határozatát, és ezt az indoklást továbbítani kell az aligazgatóság jelentésével együtt a magas Minisztériumnak.

Az ülés vége $\frac{3}{4}$ 12 órakor.

Rosas s. k.

Dlauhy s. k.

Skoda s. k.

Schroff s. k.

Sigmund s. k.

Dumreicher s. k.

Kainzbauer s. k.

¹² BEOLT. 1849:122. – A kisebbségi tiltakozással foglalkozik Lesky, Semmelweis pp. 24–25. – A többségi határozat indoklását hozza in extenso Lesky, Semmelweis pp. 25–27. Ugyancsak foglalkozik vele, és utolsó bekezdését szabadon fordítja Benedek pp. 128–130. – A Klein–Endlicher-féle kisebbségi nézet indoklását in extenso adja Lesky, Semmelweis pp. 28–30. Foglalkozik vele Benedek pp. 130–131.

[A melléklet]

A Tantestület február 3-i ülésén megszavazott többségi határozat indoklása

A február 3-i ülésen vitára került a tantestületnek január 16-án egyhangúlag elfogadott határozata.

A vita során a tantestület kisebbsége kifejezte azt a nézetét, hogy a tantestület nem illetékes az ilyenfajta bizottság alakítására, és hogy ilyenképpen a 16-án hozott határozatával túllépte a hatáskörét.

Az itt következő megfontolások talán azt eredményezik, hogy ez a kisebbségi nézet tarthatatlan:

Az orvosi tudás kiterjesztése a tanári hivatal mellett feladata minden egyes tanárnak éppúgy, mint a tantestület egészének. Ezek szerint az orvosi tantestületnek nem joga, hanem az állam és az egész emberiség iránti kötelessége, hogy orvosi kérdések megoldásával foglalkozzék.

Viszont ha a tantestületnek az állam és az emberiség iránti kötelessége, hogy kiterjessze az orvosi tudást, szükséges, hogy joga legyen ahhoz, hogy egyes tagjaival szemben foglalkozzék orvosi kérdések megoldásával még az illető egyén akarata ellenére is. Eszerint még abban az esetben sem lehetne elvitatni ezt a jogot, mint a tantestület kötelességének szükségszerű következményét, ha nem lenne ez a testület vezető hatóság is.

A jelenlegi körülmények között, amikor a tantestületre bízta az egyes tanárok és azok intézeteinek a felügyeletét, a közvélemény megbélyegezné a tantestületet mint kötelességéről megfélemedezőt, ha fontos alkalmakkor nem venné igénybe ezt a jogát. Lehet-e azonban fontosabb alkalom ennek a jognak az alkalmazására, mint a fennforgó eset!

Az a körülmény, hogy a halandóság 1847 júniusáig az 1. szülészeti klinikán állandó jelleggel jelentősen nagyobb volt, mint a 2. klinikán, mégis csak nagyon fontos orvosi kérdés.

1847 júniusa óta feltűnően csökkent a halandóság, sőt csekélyebb lett, mint a 2. klinikán. Amennyire tudjuk, az 1. klinika viszonyaiban semmi sem változott, csak annyi, hogy Dr. Semmelweis asszisztens elrendelte, hogy senkinek sem szabad megvizsgálnia egy szülő nőt anélkül, hogy előtte meg nem tisztította volna a kezét klóros mosakodással. Ezt a rendelkezést abban a feltevésben tette, hogy a kéznek bomló rothadó szerves anyaggal történő piszkolódása folytán, ami bekövetkezik a tanulóknál, ha a halottas kamrában foglalkoztatják őket, talán fellép a szülő nők fertőződése, és ez idézi elő a gyermekágyi megbetegedést.

Erre a sejtelemre Semmelweis dr. úgy jött, hogy gondosan összehasonlította mindkét szülészeti klinika viszonyait; eszerint kiderült, hogy a terhes és szülő nőknek sem az orvosi és diétás kezelése, sem a kivizsgálása terén nincsen különbség a két klinika között, hanem hogy míg a szülésznők sohasem foglalkoznak boncolással, s ezért nem szennyezik be a kezüket bomló szerves anyagokkal, a tanulóknál nagyon gyakran előfordul az ilyen szennyezés.

Nem arról volt szó, hogy tisztázzuk a gyermekágyi megbetegedéseknek valamennyi okát, hanem arról csupán, hogy megtaláljuk és kiküszöböljük azt az okot, amely feltétele az 1. szülészeti klinika aránytalanul nagy halandóságának.

A tantestületnek azonban nem szabad tovább tétlen szemlélőnek lennie, ha arról van szó, hogy az egyik, felügyeletére bízott intézetben olyan felfedezést tettek, amely – ha beválik – az orvostudomány területén tett leggyümölcsözőbb és leghasznosabb felfedezések sorába tartozik. Ilyen hanyagsággal nemcsak a tudományos törekvésekkel szembeni egykedvűségről lenne tanúságot, hanem magára vállalná azt a felelősséget is, hogy egy fontos felfedezés megállapításának és nyilvánosságra hozatalának elmulasztásával veszélyeztette számos ember életét.

1849. február 10-én.

Dr. Raimann J. A.	az orvosi klinikum tanára s. k.
Dr. Sigmund s. k.	
Dr. Dumreicher s. k.	
Dr. Kainzbauer s. k.	
Skoda J.	az orvosi klinikum tanára s. k.
Rokitansky Károly,	a kórbonctan tanára s. k.
Dlauhy János,	a törvényszéki orvostan tanára s. k.

[B melléklet]

Indoklása annak a nézetnek, amit alulírott és Kolléga Urai közül néhányan kifejeztek a f. év február 3-i ülésen, hogy ti. a tantestület nem volt illetékes a január 16-án hozott határozatának megtételére, amely bizottság kiküldésére irányul a szülőházban uralkodó gyermekági láz okainak felderítése végett, s így ezzel a határozattal túllépte hatáskörét:

Ha mindaddig, amíg a tantestület szervezete ideiglenes, és nem határozták meg annak hatáskörét, a tanulmányi ügyeket még a régi rend szerint kell irányítani; amennyiben eddigelé csak a hatóságoktól indult ki bizottsági eljárások elrendelése, a tantestületnek nincsen arra joga, hogy önhatalmúlag határozzon ilyen bizottság felállításáról, és megindítsa ezt az eljárást.

Miután 1847-ben a gyermekági járvány megszűnt, alulírott asszisztensének a javaslatára bevezette a klinikáján a klóros mosakodást. Asszisztense ui., aki nyilván nem vezethette be önhatalmúan ezeket a mosakodásokat, azt hitte, hogy a gyermekági láz oka bomló szerves anyagnak a szülő nőkre történő átvitele, és hogy a hallgatók kezének a korábbi szappan helyett klórral történő mosása el fogja távolítani az okot, s vele együtt a gyermekági járványt. Alulírott az ügyet orvosi kérdésnek tekintette, amelynek zavartalan megoldására ő mint tanár nemcsak jogosult, de köteles is. Jóllehet azonban – mint ezt maga Skoda tanár megengedi – a dolog még nem tisztázott, és a kérdés még semmiképpen sem megoldott; Skoda tanár mégis indítványozza, és a tantestület már el is határozza, hogy bizottságot kell kiküldeni a felfedezés megállapítása és közzététele végett, amit – úgy hiszi – nem szabad halogatnia, és mindezt csupán amiatt, mert a legutóbbi járvány megszűntével, amely idő óta sor kerül a klóros mosakodásra, a halandóság sokkal csekélyebb.

Alulírott az ilyen indítványt és határozatot, azonkívül, hogy az következetlen, még zavarónak és hátrányos hatásúnak is tekinti kérdésének a megoldására, miért is most még vissza is kell utasítania ezt a bizottságot, és ki kell jelentenie, hogy a tantestület nem jogosult annak a kiküldésére, annál inkább, mert az – minden Skoda tanár által ürügyül felhozott tudományos szándéka mellett – sokkal inkább magán viseli egy magánérdekekkel párosult gyűlöletes inkvizíció színezetét; mert Skoda tanár nem a tudományért és az emberiség javáért

siet annyira a még meg sem tett felfedezés megállapításával és közzétételével, hanem párthíve érdekének mielőbbi támogatása végett, amennyiben egy még kutatás tárgyát képező és nem tisztázott dolognak a közzétételéből bizonyára nem származhatik semmi valódi haszna sem a tudománynak, sem az emberiségnek.

Bécs, 1849. március 9-én.

Dr. J. Klein	a szülészeti tanára s. k.
Dr. Endlicher István	cs. k. tanár s. k.
Schroff R. D.	cs. k. tanár s. k.
Rosas	cs. k. tanár s. k.
Dr. Seligmann	rk. tanár s. k.
Dr. Bartsch	cs. k. tanár s. k.
Schuh	tanár s. k.

9.

Semmelweis elbocsátása és Braun kinevezése
az I. sz. Szülészeti Klinika asszisztensi állására¹³
(Bécs, 1849. március 19.)

Alulírottnak javaslatot kell tennie a tekintetes Aligazgatóságnak az 1. szülészeti klinikán f. év március 19-ével megüresedett asszisztensi állás betöltésére; mivel azonban az erre az állásra jelentkező több pályázó közül Doktor Braun az egyetlen, akit el nem riasztott. Dr. Semmelweisnek az a kijelentése, hogy az ő asszisztensi idejének a meghosszabbítása minden kétségen felüli; mivel továbbá a tulajdonképpeni asszisztensi idő csak egy évig tart mind a szülészeti, mind a szemészeti klinikán, és így ha ezeket az asszisztenseket 2 évre nevezik ki, abban már benne van az egy évre szóló meghosszabbítás is, ami miatt eddigelé ezeken a klinikákon nem volt helye az asszisztensi idő további meghosszabbításának; alulírott nem veheti figyelembe Dr. Semmelweis kérvényét, és csak Dr. Braunt hozhatja javaslatba a tek. cs. k. Aligazgatóságnál mint erre az állásra alkalmast.

Bécs, 849. február 27-én.

Klein tanár s. k.

Tekintetes cs. k. Aligazgatóság!

Alulírott ezennel kötelesen jelenti a tek. cs. k. Aligazgatóságnak, hogy Semmelweis dr.-nak mint az 1. szülészeti klinika asszisztensének szolgálati ideje 849. március 18-ával véget ért, és hogy Braun dr. 849. március 19-én szolgálatba lépett mint ennek a klinikának az asszisztense.

Bécs, 849. március 19-én.

¹³ BEOLt. 1849:337. – A Lesky, Semmelweis p. 37. foglaltakból kitűnik, miért hallgatott Klein tanár a közte és Semmelweis között felmerült nézeteltérésről, s miért említi csupán utalásszerűen, hogy Semmelweis elriasztotta az esetleges többi pályázót az asszisztensi állástól. Majd egy hónappal később alaposabban kifejti ezt az utalást, midőn március 27-én nyilatkozatban válaszolt az Aligazgatóságnak, Helm kórházigazgatónak ebben a tárgyban tett feljegyzésére. (Lásd a 12. sz. irat „2szor” kezdetű bekezdését!)

10.

Rosas aligazgató jelentése
az I. sz. Szülészeti Klinika asszisztensi állására pályázókról¹⁴
(Bécs, 1849. március 2.)

Tekintetes cs. k. Orvos-sebészi Tanulmányi Igazgatóság!

Az alázattal alulírott Aligazgatóság ezennel tisztelettel előterjeszti Klein tanár mellékelt javaslatát a tekintetes Igazgatóságnak szíves figyelembevétel céljából. [A javaslat] a vezetése alatt levő I. Szülészeti Klinikán rövidesen megürülő asszisztensi állás betöltésére irányul.

Az előbb említett állásra jelentkezett két kérelmező: az eddigi klinikai asszisztens, Doktor Semmelweis Ignác, és az általános kórtan és gyógyszer-tan tanszékén eddigelé egy éven át fizetés nélküli asszisztensként alkalmazott Braun Károly, aki az orvostudomány és a sebészet doktora, valamint a szülészeti magisztere. Amennyiben a szülészeti klinikán az asszisztenseknek csak egyéves szolgálati időt engedélyeznek a rákövetkező egyéves meghosszabbítással, Dr. Semmelweis eszerint, miután két évig volt alkalmazásban, élvezte a törvényadta szolgálatmeghosszabbítást is. Mivel pedig emellett másnemű, figyelemre méltó körülmények, nevezetesen a közte és a tanár között hiányzó összhang, kívánatosná tesz az intézet javára, hogy Semmelweis kilépjen; másfelől nem egyedül Klein tanár találja úgy, hogy a pályázó Dr. Braun Károly eléggé alkalmas az említett állásra, hanem őt általában kiváló személynek ismerik, az alázattal alulírott Aligazgatóság indítatva érzi magát arra, hogy az előbb említett Dr. Braun Károlyt a tekintetes Igazgatóság jóindulatú figyelmébe ajánlja.

A cs. k. Orvos-sebészi Tanulmányi Aligazgatóságtól.

Bécs, 1849. március 2.

Rosas s. k.
ideiglenes aligazgató

Ha a tantestület, vagy abban az esetben, ha ez lemond erről a jogáról, az Aligazgatóság kinevezi az első szülészeti klinika asszisztensévé Dr. Braunt, akit ezúttal Klein tanár javasolt, nem lesz semmi kifogásom sem e kinevezés ellen, feltéve, hogy ez a hely valóban megürült.

Bécs, 849. március 2-án

Well s. k.

¹⁴ BEOLt. 1849:337. – Nem pártatlan jelentés ez, hanem Rosas állásfoglalása Braun, ill. Klein tanár javaslata mellett. Jellemző, hogy ő sem említi a harmadik pályázónak, Gartner Antalnak idejében benyújtott kérelmét. (Lásd: erre vonatkozóan a fentebbi jegyzetünket.) Erveléséből kivehető, maga is mennyire gyöngé lábon állónak tartja Klein tanár szaktekintélyét (v. ö. ezzel a kivételével: „...nem egyedül Klein tanár találja úgy, hogy...”). Rosas magatartása egyébként bőven kitér mind Lesky, Semmelweis pp. 37–39., mind Benedek p. 134., mind pedig Gortvay – Zoltán pp. 62–63. – Well óvatos fogalmazása tükrözi az eljárási jogszabályok terén uralkodott bizonytalanságot. Ezt használta ki Rosas, és kész tények elé állította a tanári testületet.

11.

Helm tiltakozó feljegyzése Braun asszisztenssé történt kinevezése ellen¹⁵
(*Bécs, 1849. március 15.*)

A cs. kir. Kórház – Igazgatóságtól

Feljegyzés

A tekintetes vezető tantestület kétségkívül tudja..., hogy eddigelé a szülészeti klinika asszisztenseit több hónappal előbb kinevezték, mintsem valóban szolgálatba léptek volna ugyanott. Időközben kellett megszerezniük szakmájuk szükséges gyakorlati ismereteit, hogy így képesek legyenek a sok esetben nagyon sürgős, sőt pillanatnyilag célszerű segítséget megadni.

Emiatt az alulírott Igazgatóság idegenkedését idézte elő, hogy ettől a szokástól eltértek, amikor nemrég kinevezték az ált. kórház eddigi belgyógyászát, Dr. Braunt a szülészeti klinika asszisztensévé, amennyiben nevezettnek már e hó 19-én működésbe kell ott lépnie.

Az Igazgatóság tehát, miközben figyelmezteti a tekintetes tantestületet ezzel a feljegyzéssel a tényre, biztosítani akarta magát minden eshetőséggel szemben...¹⁶ tisztelettel jelenti, hogy egyben értesíti erről a feljegyzésről a magas tartományi Kormányt mint saját legfőbb hatóságát.

Bécs, 1849. március 15-én.

Helm s. k.

A Bécsi cs. k. Egyetem orvos-sebészeti tanulmányai tekintetes vezető Tantestületének.

12.

Klein válasza Helm tiltakozó feljegyzésére¹⁷
(*Bécs, 1849. március 27.*)

[2. sz. melléklet]

A. 211. sz. jegyzőkönyv mint az ez év március 31-i, XII. 8. sz. tantestületi ülésjegyzőkönyv 2. melléklete.

¹⁵ BEOLt. 1849:170. A XIII. 8. sz. jegyzőkönyv 1. melléklete. – Teljes egészében közli Lesky, Semmelweis p. 42.

¹⁶ Ezen a helyen sérült az irat szövege.

¹⁷ BEOLt. 1849:170. – Utal erre az íratra Lesky, Semmelweis p. 42. V. ö. továbbá tartalmával Bartsch tanár nyilatkozatát (13. sz. irat).

Alulírott nyilatkozata a Cs. k. általános kórház Igazgatóságának a Dr. Braunnak mint az 1. Szülészeti Klinika asszisztensének alkalmazása ellen tett tiltakozásával kapcsolatban, amelyet az orvos-sebész tanulmányok Aligazgatósága közölt vele vélelmezés céljából.

^{2^{ször}} Az a szokás, hogy a szülészeti asszisztentst szolgálatba lépése előtt hat hónappal kinevezték, hogy jobban képesített legyen szolgálatára, abból az időből datálódik, amikor csak egy szülészeti klinika létezett és azon csak egy tanár, aki ezenfelül az intézeten kívül lakott, úgyhogy nem lehetett őt oly gyorsan előhívni, sem a szakma másik tanára útján helyettesíteni, s ezek szerint az asszisztens halála esetén vagy váratlan kilépése alkalmával a tanárnak teljesen újonnan kinevezettel kellett magán segítenie. Egyébiránt ebben az esetben nem lehetett az asszisztentst korábban kinevezni, mert Dr. Semmelweis azzal a kijelentésével, hogy az ő asszisztensi idejének a meghosszabbítása minden kétségen felül van, minden korábbi pályázót elriasztott, és Dr. Braun csak az utolsó időben lépett fel pályázóként.

Bécs, 1849. március 27-én

Dr. J. Klein
az I. szülészeti klinika tanára s. k.

13.

Bartsch nyilatkozata¹⁸
(Bécs, 1849. március 25.)

[A melléklet]

Nyilatkozata

alulírottnak, dr. Semmelweis az 1. szülészeti klinika asszisztense kérelmével kapcsolatban, hogy hosszabbítsák meg alkalmazását további két évre. [A kérelmet] a magas Közoktatásügyi Minisztérium küldte le az orvosi tantestületnek referálás végett. Dr. Semmelweis kérelmét alátámasztja a következő indokokkal:

^{1^{ször}} Azt hiszi, hogy felfedezte a gyermekági láz okát, és a véghez vitt kísérletekkel jelentősen csökkentette az első szülészeti klinikán a korábbi években nagy halandóságot, s ezért folytatni kívánja a tudomány érdekében kutatásait ezen a területen;

Ad 1. Amennyiben alulírott tudja, Semmelweis dr. arra a nézetre jutott, hogy a gyermekági lázat a gyakorlók által a bonchelyiségből a szülészeti intézetbe áthozott fertőző anyag okozza. Ezért a tanárnak tett javaslatára utóbbi utasította a gyakorlókat, hogy mielőtt a

¹⁸ BEOLt. 1849:170. – Közli teljes egészében Lesky, Semmelweis pp. 43–44. Bartsch nyilatkozatából is kivehető, hogy Semmelweis nem fellebbezett – mint Benedek p. 135. és Gortvay – Zoltán p. 63. állítja –, hanem kérelemmel és panasszal fordult a bécsi Közoktatásügyi Minisztériumhoz.

szülő nőkhöz mennek, mossák meg a kezüket, de nem úgy, mint régebben: csupán szappannal, hanem klórmészoldattal. Bár azon idő alatt, amíg ezeket a klóros mosakodásokat végezték az első szülészeti klinikán, nevezetesen az 1848. esztendőben, a halandóság ott nagyon csekély volt, nagyon kételkedni lehet még abban, valóban olyan nagy-e az értékük, mert *a* ugyanakkor a gyermekágyban fekvők között nagyon kedvező genius uralkodott, olyannyira, hogy a 2. szülészeti klinikán 4 hónap folyamán nem fordult elő jelentékeny megbetegedés, és egyetlen haláleset sem; mert *b* az említett klóros mosakodást csak a járvány megszűnte után vezették be, és *c* mert a bábák klinikáján időnkint a legrosszindulatúbb formákban fordul elő gyakori gyermekágyi láz, bár azok semmiféle kapcsolatba sem jutnak a halottas kamrával. Alulírott ettől eltekintve úgy véli, hogy mindenesetre folytatni kell ezeket a klóros mosakodásokat vélt hatásuk kiderítése végett. Ez a tanár vezetése mellett annál bizonyosabban meg fog történni – úgy, mint eddig is –, hiszen ő rendelte el azokat, eddigelé még nem jártak biztos eredménnyel, és mindenekelőtt ő kell, hogy szívén viselje az intézet javát. Eszerint nem látható be, hogy ehhez szükségesnek látszanék Semmelweis dr. szolgálatának a meghosszabbítása.

Különben alulírott úgy véli, ki kell tartani amellett a határozat mellett, amit az orvosi tantestület egyhangúlag hozott, amelynek értelmében teljesen a tanárokra bízzák mind asszisztenseik megválasztását, mind azok szolgálati idejének esetleges meghosszabbítását, mivel a tanárok egyedül felelősek a rájuk bízott intézetekért.

Bécs, 1849. március 25-én.

Bartsch tanár s. k.

14.

Klein előterjesztése¹⁹
(Bécs, 1849. március 28.)

[B melléklet]

Pro memoria

Értesülve, hogy Dr. Semmelweis az Aligazgatóságtól kapott elutasító döntés után közbelépett a magas Oktatásügyminisztériumnál asszisztensi szolgálati idejének meghosszabbítása érdekében, alulírott bátorkodik az Alállamtitkár Úrnak alázattal előterjeszteni kifogásait ezzel a meghosszabbítással szemben:

e) Abból a körülményből, hogy a legutóbbi gyermekágyi lázjárvány megszűnte óta a halandóság csökkent, semmiképp sem következik, hogy ez már a kóros mosakodások

¹⁹ BEOLt. 1849:170. – Om extenso közli Lesky, Semmelweis pp. 45–47. Részletesen foglalkozik vele Benedek pp. 136–138. A 137. oldalon az utolsó bekezdésnek fordítását is adja, de egyhelyütt kissé tompított fogalmazással.

eredménye, s hogy ezzel megvan a gyermekági láz oka, és megelőzhető ennek megismétlődése. Ehhez ez a kísérletezés még túl rövid [ideig tartott], s ezért Semmelweis dr. részéről még túl korai és merész az ilyen nagy érdem kisajátítása.

f) Végül ebben a vélt érdemben és a tantestületi barátai buzgó támogatásában bízva, Semmelweis dr. oly merészen és önhatalmúan viselkedett, hogy ez teljesen ellentétben volt a neki adott instrukcióval: nevezetesen nem jelentette a tanárnak, utóbbi ismételt baráti figyelmeztetése ellenére sem, az intézetben előforduló rendellenes, művi beavatkozást igénylő szülészeti eseteket, önhatalmúlag végzett műtéteket, ugyancsak operált röviddel a vizit előtt nemcsak sürgős, hanem haladékat tűrő esetekben is, csak hogy megfossza a tanárt a tanítványai előtti operálás és bemutatás alkalmától. Megtiltotta az ápolónőknek és a bábáknak, hogy bejelentsék a tanárnak a vizit alkalmával a rejtett testrészekben levő beteges állapotot, nem követte ennek utasításait, s elrendelte azok ellenkezőjét. Így f. év március elején meghalt egy gyermek végbélösszenövés következtében, s ezt az állapotot azért nem lehetett felfedezni, mert az asszisztens nem követte, sőt megtiltotta a tanár által elrendelt újszülött-klystirozást, aminek a célja többek között az is, hogy felfedezzék a végbél szervi hibáit.

Miután Semmelweis dr. asszisztens így viselkedett, s ezzel kötelességéről megfelelően szembefordult a tanárnak mind az intézet javát általában, mind a nyilvános tanítást különlegesen célzó működésével, és teljesen figyelmen kívül hagyta az emberiesség érdekét, ez a viselkedése bizonyára nem hangolhatta utóbbit arra, hogy előbbi asszisztensi szolgálati idejének a meghosszabbítását ajánlja, mivel ezzel nyilvánvalóan megszegte volna a hivatali esküje által számára előírt kötelességeket. Alulírott reméli is, hogy a magas Minisztérium nem kívánja utolsó szolgálati éveit megkeseríteni egy vele szemben ellenséges érzületű asszisztens által, akivel lehetetlen lenne számára együttműködni egészségének feláldozása, sőt szolgálatának hátránya nélkül.

Bécs, 1849. március 28-án.

Klein J. dr.
az I. Szülészeti Klinika tanára s. k.

15.

Klein pótlása előterjesztéséhez²⁰
(Bécs, 1849. március 28.)

[C melléklet]

Végül alulírottnak meg kell még jegyeznie, hogy Semmelweis dr.-nak, aki már a múlt év folyamán többször az instrukciójával ellentétes módon viselkedett, és már akkor megérdemelte volna tanárának az elégedetlenségét, kérésére előnyös bizonyítványt adott szolgálati teljesítményéről az elmúlt év november 19-én. Ám Semmelweis dr. nagyon rosszul hálálta meg alulírottnak ezt az elnézését, és attól az időponttól fogva, amikor megkapta ezt a bizonyítványt, csak még inkább megfeledezett kötelességeiről, még engedetlenebbül viselkedett a neki adott utasításokkal szemben; mivel azt vélte, hogy most olyan eszköz jutott a kezébe, amely fedezheti őt alulírottnak panaszaival szemben. Ezek szerint alulírott

²⁰ BEOLT. 1849:170. – Teljes terjedelmében közli Lesky, Semmelweis p. 48. Tartalmát ismerteti Benedek p. 138.

kénytelen nagyon megbánni, hogy annyi elnézéssel volt Semmelweis dr. iránt, és hogy oly kedvező bizonyítványt állított ki számára, amit jelenleg a valóságnak megfelelően nem állítana ki többé.

Bécs, 1849. március 28-án.

Klein tanár s. k.

16.

Bécsi Egyetem Orvosi Karának ülési jegyzőkönyve²¹
(Bécs, 1849. március 31.)

XIII.

Jegyzőkönyve
az 1849. március 31-i tantestületi ülésnek

Elnök: Dr. v. Rosas tanár, ideiglenes aligazgató.

Tanárok: Schuh, Raimann, Rokitansky, Seligmann, Klein, Barth [Bartsch], Schroff, Redtenbacher, Skoda.

Docensek: Dumreicher, Kainzbauer.

Az ülés kezdete $\frac{3}{4}$ tíz órakor.

Tárgy:

7. 212. Jk. sz. A Közokt. Min.

1898/246 sz. f. év március 13/15-i kiosztva véleménynyilvánításra Bartsch tanárnak e hó 17-én, beérkezett 26-án.

Dr. Semmelweis Ignác kéri a f. év március 19-én véget érő asszisztensi szolgálatának a szülészeti klinikán való meghosszabbítását még két évre. – Bartsch tanár idevonatkozó vélelme.

8. 211. Jk. sz. Kórházigazgatósági 230. sz. f. év március 15-én kelt feljegyzés az orvosi tantestület számára azzal kapcsolatban, hogy Braun Károly dr-t kinevezték az első szülészeti klinika asszisztensévé több hónapos intézeti előkészítés nélkül – és Dr. Klein tanár március 27-i ellenválasza az előbb említett feljegyzésre.

Tárgyalás:

ad 7. Redtenbacher tanár – Schroff tanár – Bartsch tanár – Schuh tanár.

Rosas tanár aligazgatónak az a nézete, hogy mindegyik tanárnak feltétlen joga intézkedni asszisztense szolgálati idejének a meghosszabbításáról, minthogy a tanár felelős az intézetéért. Rokitansky úgy nyilatkozik, hogy Semmelweis dr-nak olyan kimutatható teljesítményei vannak, hogy megérdemli a meghosszabbítást. Mivel azonban olyan nemű a meg nem értés közte és tanára között, hogy az kérdésessé tehetné ezeket a tudomány és az

²¹ BEOLt. 1849:170. – A jegyzőkönyv 7. pontjának tárgyalásából szó szerint idézi Rokitansky nyilatkozatát Lesky, Semmelweis p. 50. – Benedek p. 138. foglalja közre vele. – V. ö. továbbá 11. és 12. sz. iratokkal.

emberiség számára nagyon fontos teljesítményeket, javaslatba hozza olyan bizottságnak az összeállítását, amelynek az a feladata, hogy mind Klein tanár és Semmelweis dr., mind a tudomány érdekében tisztázza a tényállást.

Raimann Rokitsky tanárral szavaz együtt, éppígy Dumreicher docensval.

17.

Helfert feljegyzései Semmelweis kérelmére és panaszára²²
(Bécs, 1849. április 2., 9.)

Utasítjuk a tantestületet a 212. sz., az előző hónap 17-én kelt beszámolóval kapcsolatban, hogy most már legkésőbb e hó 12-ig biztosan tegyék meg dr. Semmelweisnek az asszisztensi állásából elbocsátó intézkedés elleni panaszával kapcsolatos jelentésüket, amit a múlt hó 13-án kelt 1898/246 sz. miniszteri leirattal bekértünk.

Bécs, 1849. április 2.

Az ideiglenes közoktatásügyi miniszter helyett
az államtitkár
Helfert sk.

Annál a tényállásnál fogva, amit az Aligazgatóság e hó 1-jén kelt 212. sz. jelentésében kifejtett, és a Tantestület többsége elismert, nem lehet eleget tenni dr. Semmelweis azon kérelmének, hogy további két évre meghosszabbítsák alkalmaztatási idejét az I. Szülészeti Klinika asszisztensének minőségében.

4 darab

A jelentés mellékletei visszazárva

Bécs, 1849. április 9-én.

Az ideiglenes közoktatásügyi miniszter helyett
az államtitkár
Helfert sk.

Látta: Chorinsky

Közölve: 1849. 4. 16.

Az orvosi-sebészeti tanulmányok Tantestületének Bécsben.

²² BEOLt. 1849:170. – Az irat második részét említi Lesky, Semmelweis p. 50., Benedek p. 138. dátum nélkül, Gortvay – Zoltán p. 64. Helfert megnevezése és dátum nélkül.

Az iratból kitűnik, hogy a tantestületnek március 17-én kellett volna beszámolnia Semmelweis panaszáról, amit a minisztérium csak március 13-án kért. Tehát Semmelweis kérvénye nyilván néhány nappal előbb érkezett a minisztériumba. Lesky szerint a végleges elutasítás kelte május 13. „Feltűnő sietségről” tehát nem nagyon lehet szó (v. ö. Benedek p. 136.).

Helfert leirata²³
(Bécs, 1849. április 8.)

A következőket jegyezzük meg az ez év március 25-i 122. sz. aligazgatósági beszámolóval beterjesztett és csatoltan visszazárt, ez év februárjában megtartott orvosi – sebészeti tantestületi üléseken felvett jegyzőkönyvekhez:

A VII. sz. jegyzőkönyv 31. pontjához. A tantestületet kiiktattuk az ez év, febr. 18-i, fent említett rendelkezéssel arra a hatáskörre nézve, ami megillető őt tudományos kutatásoknak a klinikai intézeteken bizottsági úton való megindításával kapcsolatban; ennyiben elintézés nyerne azok a mellékletek is, amelyeket Skoda és Klein tanárok csatoltak ehhez a jegyzőkönyvhöz. A szülészeti klinikák mindkét tanárának, Kleinnek és Bartschnak egyébként értésére kell adni, hogy teljes szigorral sürgetniük kell, és felelőssé kell tenniük a klinikai asszisztenseket és főszülésznőket azért, hogy lelkiismeretes pontossággal alkalmazzák a klóros mosakodásokat, mert a tantestület egy része azokat valóban megelőző eszköznek tekinti a szülő nőknek kivizsgálása alkalmával történő fertőzése ellen.

Végül el nem hallgatható az a megjegyzés, hogy semmiképpen sem hat kellemesen, ha az előterjesztett jegyzőkönyvekben megannyi veszekedést, tiltakozást és ellentiltakozást látunk. Ha a minisztérium kezdettől fogva azt a gondolatot tartotta szem előtt, hogy szabadabb mozgást, függetlenebb helyzetet biztosítson a tantestületeknek: csak megfontolásokkal töltheti el, ha észreveszi, hogy a birodalom első egyetemének egyik tantestületében folytonosan és mindig újra felmerülnek az egyes tagok közti ellentétek alkalmi, mégpedig olyan pillanatban, amikor az átszervezési munkák közelednek az érettség állapotához. Pedig a szabadabb helyzetet sokkal inkább csak arra kellene felhasználni, hogy egyesült erővel tanácskozzák meg és tegyék meg azt, ami a tanintézet viruló életét és működését, fényét és dicsőségét szolgálja.

Bécs, 1849. április 8-án.

Az ideiglenes közoktatásügyi miniszter helyett
az államtitkár
Helfert s. k.

²³ BEOLt. 1849:313. – Lesky, Semmelweis p. 51. foglalkozik ezzel a miniszteri leirattal, és szó szerint idézi belőle a Klein és Bartsch tanárok klinikájára vonatkozó részt. Szerinte ezzel a „warten und waschen” taktikája hivatalos elismerést nyert. Vagyis a hátsó ajtón beengedték Semmelweis felfedezését a klinikára; más szóval – a felfedezőt ugyan menesztették, felfedezését „biztonság kedvéért” mégis jónak látták alkalmazni! Ez tk. Semmelweis erkölcsi győzelme. – Benedek és Gortvay – Zoltán nem foglalkoznak ezzel a fejleménnyel.

Itt érdemes talán megemlíteni, hogy Lesky, Semmelweis p. 31. arra a következtetésre jut, hogy „a Semmelweisért folyó harc oly módon aktivizálta a régi, a március előtti időszak óta fennálló ellentéteket, hogy annak következtében a kar két ellenséges táborra hasadt.” Benedek ezzel szemben többször hangoztatja, hogy a küzdelem nem irányult Semmelweisért és tanainak elismeréséért, hanem Skoda és Rosas párharca volt (Benedek p. 124.), amelyben előbbi „síkra mert szállni az egyetemi autonómiáért... – és nem Semmelweisért...” (Benedek p. 125.) Ebben a beállításban marad könyvének egész idevonatkozó része a 133. oldalig.

L.: Chorinsky 4/24. s. k.

A Bécsi Egyetem Orvosi – sebészeti tanulmányi tantestületének.

19.

Rosas válasza a Legfelsőbb Tábori Orvosi Igazgatóságnak²⁴
(Bécs, 1849. április 24.)

Praes. 1849. április 23-án

A Legfelsőbb Tábori Orvosi Igazgatóság 2264. sz. a. f. év április 19-i kelettel az Aligazgatóságnak.

Követeli, hogy ingyenesen nyújtsák a volt József-akadémia magasabb fokú tanfolyama végzett tanulóinak a szigorlatok előtt szükséges műtéti gyakorlatokat.

A Bécsi Főiskola orvosi-sebészeti tanulmányainak Cs. k. Aligazgatóságától
a Tekintetes
Cs. k. Legfelsőbb Tábori Orvosi Igazgatóságnak!

A tekintetes Igazgatóság 2264. sz. f. év április 19/23-i becses átiratának szolgálatkész megválaszolásaként az alulírott Aligazgatóság ezennel sietve adja tudtul, hogy haladéktalanul megtette a szükséges intézkedéseket avégett, hogy segítsen a felrótt bajon, és elérje, hogy ingyenesen nyújtsanak a volt József-akadémia magasabb fokú tanfolyama végzett tanulóinak olyan műtéti gyakorlatokat, amelyek a szigorlatok tétele előtt szükségesek.

Egyébként az alulírott Aligazgatóság nem képes eltitkolni csodálkozását amiatt, hogy a kérelmező akadémiai növendékek -----

----- olyan egyénektől vesznek tanítást, akikhez valóban nem utasították őket, és akiknek fizetniük kell, ezzel szemben nem fordulnak olyan ugyanúgy, ha nem jobban képesített emberekhez, akikhez valóban utasították őket, és akiknél ingyen részesülhetnének oktatásban, vagy legfeljebb a tanszerek használatáért fizetendő díj ellenében, és sokkal nagyobb számú segédeszközök mellett, amelyek rendelkezésükre állnak. – Így Linhart a 2. sebészeti klinika újonnan kinevezett asszisztense, és 12 forint tiszteletdíjat fizettet magának, míg ugyanezt a tanítást nyújtja ingyenesen és bizonyára az előbbinél nem tökéletlenebbül Dr. Cessner az első szülészeti klinikán. Így továbbá Blodig és Semmelweis kilépett asszisztensek, és nélkülözik a legtöbb segédeszközt, amely szükséges a tökéletes sebész kiképzéséhez, míg a szemészeti gyakorlatokat a szemészeti klinikán Dr. Mayer

²⁴ BEOLT. 1849:343. – Ezekre a tanfolyamokra kitér Lesky, Semmelweis pp. 52–54. és Benedek pp. 139–140., Gortvay – Zoltán nem említi azokat. Semmelweis a szülészeti magántanfolyamot tartotta. (Már 1847-ben is tartott ilyen kurzust. V. ö. Antall – R. Harkó – Vida pp. 194–195.)

Lesky, Semmelweis p. 52. felteszi a kérdést: „Tulajdonképpen mivel foglalkozott Semmelweis az I. sz. bécsi Szülészeti Klinikáról 1849. március 19-én történt elbocsátása után egészen 1850. október közepéig, Budapestre történt távozásáig, ami – bárhogyan vesszük – 1½ év?” Ennek az aktának a felfedezése csak részben válasz a feltett kérdésre, hiszen Rosas már 1849. április végén intézkedett. Semmelweis tehát ezt a tevékenységet csupán 1 hónapig folytathatta. De mivel foglalkozott a hátralevő 17 hónapon keresztül? Legvalószínűbb – írja Benedek 140. –, hogy e másfél év alatt Semmelweis az apai örökségből élt.”

asszisztens bizonyára jobban és hasznosabban vezeti mint Blodig, a szülészetiakat pedig a szülészklínikán Dr. Braun asszisztens ugyancsak Semmelweisnél gyümölcsösebben, és nem 10 forintért.

Alulírott Aligazgatóság eszerint indítatva érzi magát azon sejtésének a kifejezésére, hogy a kérelmező akadémiái növendékek vagy nem ismerték ezeket a körülményeket, vagy – ami valószínűbb – pénzéhes emberek és azok segítőársai rosszakaratú üzelmekkel vezették félre őket költséges elhatározásukra.

Bárhogyan van is a dolog, az Aligazgatóság -----
----- mindennemű visszaélés megakadályozására mind a tantestületnél meg fogja indítani a szükséges eljárást, mind pedig a magas Közoktatásügyi Minisztériumnál megteszi az ilyen esetben szükséges lépéseket.

Csak arra kéri, szíveskedjék a tek. Legfelsőbb Tábori Orvosi Igazgatóság szintén felvilágosítani az akadémiái növendékeket tévedésükről, és őket azokhoz az egyénekhez utasítani, akiknél ingyen kell kapniuk oktatást, -----

+ A mellékleteket mindjárt visszaadjuk,
mihelyt bekövetkezett a magas Minisztérium döntése.

Rosas s. k.

20.

A Bécsi Egyetem Orvosi Kara professzorainak feljegyzése²⁵
(Bécs, 1849. május 12.)

[4. melléklet a XX. sz. jegyzőkönyvhöz. 1 C]

Magas Közoktatásügyi Minisztérium!

Néhány doctorandus, a József-akadémia tanulója részt vett a II. sebészeti klinika asszisztensének, Dr. Linhart úrnak, a szülész volt asszisztensének, Dr. Semmelweisnek és a szemészet volt asszisztensének, Dr. Blodignak a tanfolyamain. Ugyancsak ők fordultak 50 Forint előlegért a magas Hadügyminisztériumhoz, hogy ki tudják egyenlíteni ezeknek és más tanfolyamoknak a költségeit. A Legelső Tábori Orvosi Igazgatóság az orvos-sebészeti tanulmányok Aligazgatóságához fordult, hogy felvilágosítást kapjon ebben az ügyben. Rosas tanár, az ideiglenes aligazgató ez év április 24-én kelt, lebélyegzett, összehasonlított és láttamozott melléklet szerint ezt az ügyet elintézte, a tantestülettel nem közölte ezt az általa foganatosított elintézt, hanem az április 28-i ülésen ezt a már általa elintézt ügyet referálás végett átutalta Schuh tanár úrnak. -----

²⁵ BEOLT. 1849:372. – Foglalkozik ezzel a beadvánnyal Lesky, Semmelweis pp. 53–54., ahol szó szerint idézi a II. rész 2. bekezdését, és Benedek p. 139. A minisztérium elutasító válaszának lényegét közli Lesky, Semmelweis p. 54., utal rá Benedek p. 140. A válasz 1849. június 9-én kelt. Még ha feltételeznénk is, hogy Semmelweis eddig az időpontig folytatta a magántanítást, még mindig „fehér folt” marad az életrajzában 14½ hónap.

A tanár asszisztense nem valami segéd csupán, hanem akadályoztatások esetén a tanár helyettese. -----

A rágalmak, amelyeket három, becsületesnek ismert és a tanintézetünkhöz tartozó emberrel szemben tartalmaz a von Rosas tanár ideigl. aligazgató által a tantestület bevonása nélkül tett intézkedés, arra kényszeríti az alulírottakat, hogy belebocsátkozzanak ennek a mellékelt iratnak a magyarázatába.

I. -----

II. Igaz, hogy Dr. Linhart a 2. Sebészeti Klinika újonnan kinevezett asszisztense, de már másfél éve ad tanfolyamokat műtétből sebészeti anatómiával karöltve, s ezeket számosan felkeresik bel- és külföldiek, úgyhogy az a hírük, hogy kiválóan tanulságos tanfolyamok. Az ideigl. aligazgató úr a tanulókat Cessner dr.-hoz utasítja, aki ugyanazt az oktatást adja ingyenesen az első sebészeti klinikán. – Ez az adat egyenesen valótlan, mert Cessner dr. úr az 1. sz. Sebészeti Klinikának sem nem asszisztense, de nem is helyettese az asszisztensnek, és műtéttani tanfolyamot sem adott, sem díjazásért, sem ingyenesen. Ugyanígy valótlan az az állítás, hogy Semmelweis dr. és Blodig dr., volt asszisztensek híján vannak az oktatáshoz való minden segédeszköznek. – Ha ezeknek a tanfolyamoknak nagy számú látogatottsága nem cáfolná is meg ezeket az adatokat, már a tárgyi ismeret is bizonyítja ennek az állításnak a valótlanágát, hiszen a szülészeti tanfolyamokhoz nincs szükség csak tanbabára és hullákra, amelyek Semmelweis dr. úrnak rendelkezésére álltak. – Fel kell tűnnie annak az ellentmondásnak, hogy az ideigl. aligazgató úr véleményt nyilvánít Dr. Linhart, az újonnan kinevezett, sebészként és anatómusként már kipróbált szakember ellen, ezzel szemben azonban a még újabban kinevezett Dr. Braun asszisztens tanfolyamait úgy ajánlja, mint amelyek hasznosabbak azoknál, amelyeket a volt asszisztens, Semmelweis dr. tart, bár ugyancsak ő pontosan tudja, hogy Braun dr. úr kinevezése előtt nem ténykedett ebben a szakmában.

Alulírottak kénytelenek óvást emelni az ideigl. aligazgató úrnak ama megjegyzése ellen, hogy a kérelmezőket pénzéhes embereknek és azok segítőitársainak rosszindulatú üzelmek vezették félre abba az irányba, hogy látogatniuk kell ezeknek az uraknak a tanfolyamait; ez a megjegyzés olyan emberek megrágalmazását tartalmazza, akiknek a hírneve tökéletesen becsületes, ez a megjegyzés pellengérre állítja azt a tanintézetet, ahol működünk, ez a megjegyzés érthetetlen, mert a fennálló rendelkezések egyáltalán nem kötelezik az asszisztenseket arra, hogy ingyenes tanfolyamokat adjanak. Még ha úgy akarnók is tekinteni az ügyet, hogy a magas Minisztérium rendeletével, amely szerint a József-akadémia tanulóit éppúgy kell kezelni az egyetemen, mint az akadémián, kihirdettetett az a rendelkezés, hogy az asszisztenseknek ingyenesen kell tanfolyamokat adniuk a József-akadémia doctorandusainak, Linhart, Semmelweis és Blodig doktor urakra ez a rendelet akkor sem vonatkoznék, mert Linhart dr. úr a 2. Szülészeti Klinika asszisztense, amelyhez nem a doktorátusra készülőköt osztották be, hanem az alsóbb fokú tanfolyam tanulóit – Semmelweis és Blodig doktorok pedig volt asszisztensek. – Tehát a kérelmezőket csak az buzdította arra, hogy ezeknek az uraknak a tanfolyamait látogassák, hogy e tanfolyamok joggal tettek szert jó hírnévre. A kérelmezőket pénzhányuk sem akadályozta abban, hogy szigorlataikra ezeken a tanfolyamokon szerezenek maguknak oktatást, mert a nevezett urak megengedték a kérelmezőknek egy hónapja tanfolyamaik látogatását, és egyáltalán nem szokták hallgatóiktól a tiszteletdíjat megkövetelni. – Ennélfogva az ideigl. aligazgató úr részéről nem volt ok rá, hogy a tantestület beleegyezése nélkül olyan intézkedést tegyen, amely szakismeret hiánya mellett tartalmaz nyilvánvaló valótlanságokat, magán viseli a gyűlölködés jellegét, és joggal lehetne a hivatalos hatalommal való visszaélésnek nevezni.

Ezenkívül az ideigl. aligazgató úr az általa ily módon április 24-én elintéztett ügyet április 28-án beosztotta referálásra Schuh tanárnak, bennünket tehát az aligazgató úr csak látszatra használ fel, hiába áldozunk időt és fáradságot.

Alulírottak úgy hiszik, a magas Minisztérium nem helyeselheti az ideigl. aligazgató úrnak ezt a faja hivataloskodását, és ha az ilyen hivataloskodása jövőben is lehetővé válnék, kénytelenek lennének a magas Minisztériumot arra kérni, hogy mentse fel őket a tantestületi tagságuktól és szavazati joguktól.

Bécs, 1849. május 12-én.

Prof. Schuh. s. k.
Prof. suppl. Dumreicher s. k.
Prof. suppl. Kainzbauer s. k.

Prof. Skoda s. k.
Prof. Raimann s. k.
Prof. Rokitansky s. k.

21.

Semmelweis magántanári kérvénye²⁶
(Bécs, 1850. február 9.)

Az Orvosi Kar Tekintetes Tantestületének.

Semmelweis Ignác dr., az I. szülészeti klinika volt asszisztense kéri a docentura megadását sebészek és orvosok számára való elméleti szülészetről tanbabán és hullán leendő bemutatásokkal.

Tizenegy melléklet.

Az Orvosi Kar
Tekintetes
Tantestületének!

Tisztelettel alulírott kéri a Tekintetes Testületet, hogy vizsgálja felül képesítését a sebészek és orvosok számára való elméleti szülészettel foglalkozó docentura tekintetében tanbabán és hullán leendő bemutatásokkal, és abban az esetben, ha a tek. testület olyan határozatot hozna, amely a kérelmező érdemessége mellett szólna, kéri, hogy az utóbbit mihamarabb terjessze elő a m. közoktatásügyi minisztériumnak. Ezt a kérelmet a következő indokokkal támogatja:

1. Alulírott az A. B. C. mellékletek szerint az orvostudomány és a sebészet doktora, és a szülészet mestere.

2. Ugyanő 1844 óta foglalkozik a szülészet tanulmányozásával, valamint annak gyakorlataival, és ezen idő folyamán több mint 2 évig asszisztense volt az I. szülészeti klinikának. D. E. F. A tek. Testület színe előtt aligha kell elmagyarázni az ezen állás által adott teljesítmények mennyiségét, ami pedig azoknak minőségét a tisztelettel kérelmező személyével kapcsolatban illeti, megnyugtató módon mutatják azt Klein tanár úr bizonyítványai, D. E. F.

²⁶ BEOLt. 1849/50:429. – In extenso közli Lesky, Semmelweis pp. 63–64. Ismerteti Benedek pp. 168–169. Utal rá Gortvay – Zoltán p. 66. Korabeli magyar szóhasználatban a Minisztérium neve: „Vallás és Nyilvános Közoktatásügyi Minisztérium”.

3. Tisztelettel alulírott asszisztensi szolgálata idején több mint 300 tanulónak tartott magántanfolyamot, s ennek keretében előadásokat az elméleti és a gyakorlati szülészetből, és ezáltal már kiállta a próbát a nyilvános előadásokhoz szükséges ügyesség terén.

4. Alulírott úgy véli, hogy G. alatt mellékelt kéziratosszerű értekezése a szülészeti területéről bizonyosságát adta annak, hogy képes mint tanár ennek a tudománynak mind az elméleti, mind a gyakorlati részét a kor követelményeinek megfelelő módon tárgyalni.

5. Szíveskedjék a tek. Tantestület ez alkalommal szintén elismerni és esetleg a m. Minisztériumnak mint figyelmet érdemlő körülményt ajánlani a tisztelettel alulírott kutatását az ún. gyermekági láz keletkezéséről és természetéről, amelyet a Cs. k. Tudományakadémia már méltatott. H. 1–2.

6. Tisztelettel alulírott az előírásnak megfelelően hozzátcsolja az életrajzát I. és a tartandó előadások nemét és módját feltüntető programot K., s úgy véli, hogy mindezzel megfelelt valamennyi törvényes követelménynek ahhoz, hogy megengedjék neki, hogy a következő nyári szemeszterben a kérdéses előadásokat megkezdhesse.

Bécs, 1850. február 9-én.

Dr. Semmelweis [sic!] Ignác

A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium úgy találja, nincs abban a helyzetben, hogy engedélyezze Semmelweis Ignác dr-nak a kérelmezett magántanárságot szülészeti számára való elméleti szülészetből tanbábán és hullán való bemutatásokkal, s egyidejűleg úgy találja, meg kell jegyeznie, hogy egyáltalán több szempontból megengedhetetlennek mutatkozik, hogy magántanárok hullákat használjanak fel tanításuk közben.

Erről értesítjük a tanári testületet a 453. sz. e hó 2-i dékáni jelentés elintézésékeppen, amelynek mellékleteit visszazárjuk.

13 darab

Bécs, 1850. április 2-án.

Thun s. k.

A Bécsi Orvosi Kar Tanári Testületének.

22.

A Semmelweis magántanárságával kapcsolatos egyetemi iratok²⁷
(Bécs, 1850. február–április)

²⁷ BEOLt. 1849/50:453. – Az ügyet Lesky, Semmelweis pp. 65–66. tárgyalja; Benedek pp. 169–170. foglalkozik vele, míg Gortvay – Zoltán p. 66. utal rá.

Lesky arra következtet (Lesky, Semmelweis p. 67.), hogy itt nincs szó Semmelweis elleni személyes támadásról. Jogi forma szerint ez így van. Klein tanár nyilván tanult annyit az 1849 tavaszán bekövetkezett fejleményekből, hogy okosabbnak tarthatta a nyílt obstrukció helyett az elvi és tárgyi indokokra hivatkozni. Zeissl párhuzamosan tárgyalt habilitációs kérelme jó alkalmul kínálkozott erre.

Praes. 1850. február 23-án

A kollégium egyetért Rokitansky tanár javaslatával, hogy Semmelweis dr. úr holnap 4 órákor megtartja kollokviumát.

1850. febr. 24-i ülés

[Margón] Dr. Semmelweis kollokviuma 1850. február 24-én.

A testület egyhangúlag elismeri Semmelweis dr-t teljesen alkalmasnak a magántanárságra. Bartsch tanár különvéleményt mellékel a Semmelweis dr. részéről a fejre fordítás általa alkalmazott módszerével kapcsolatban igényelt újdonságra vonatkozólag, míg a többség elismeri, hogy ez a módszer új.

Magas Közoktatásügyi Minisztérium.

Semmelweis Ignác dr. úr, az 1. Szülészeti Klinika volt asszisztense, f. év február 9-én kelt kérelmet adott be a tanári testületnek az elméleti szülészetnek tanbábán és hullán történő bemutatásával kapcsolatos docenturájáért, hozzátéve az előírt mellékleteket és ezenkívül több a tárgyra vonatkozó bizonyítványt Klein tanár úrtól, és a m. Tudományos Akadémiától átiratot a kérelmezőnek a gyermekági láz okával kapcsolatos kutatására és bizonyítására vonatkozólag.

Ezt a kérelmet a febr. 9-i ülésen kiutalták referálásra Bartsch tanár úrnak, miután Klein tanár úr elutasította azt.

A f. év febr. 16-i ülésen Bartsch tanár úr beszámolójában azt indítványozta, hogy adják meg a kérelmezőnek a kért magántanárságot, majd miután sikerrel alávetette magát a próbaelőadásnak.

A testület kijelentette, hogy egyetért ezzel.

A febr. 23-i ülésen Semmelweis dr. megtartotta próbaelőadását, s a testület kijelentette egyhangú meglegedését. Tisztelettel alulírott ezen az említett febr. 23-i ülésen előadta Klein tanár úr beadványát kérésével együtt, és miután kijelentette, hogy a tanár úr eljárása megengedhetetlen, azt indítványozta, hogy a kérelmező vesse magát a következő napon, 24-én a szülészet mindkét tanárának vezetése alatt álló kollokviumnak; hogy így egyrészt eleget tegyenek az időközben leérkezett 978/112. sz. febr. 17/22-i határozatnak, amely tartalmazza a magas Minisztérium kívánságát, a magántanárok képesítési eljárásánál alkalmazandó szigorot illetőleg, másrészt, hogy lehetőséget nyújtsanak a kérelmezőnek ön maga igazolására.

Febr. 24-én a kérelmező megtartotta Bartsch tanár úrral a kollokviumot, miután Klein tanár úr kimentette távollétét rosszulétével. Ezután a testület egyhangúlag kijelentette, elismeri, hogy Semmelweis dr. úr tökéletesen alkalmas a magántanárságra. Bartsch tanár úr azonban úgy gondolta, hozzá kell fűznie ehhez a nyilatkozathoz azt a különvéleményét, hogy nem ismeri el új operációnak a Semmelweis dr. által megadott fejre fordítás módszerét. Miután összehasonlították a kérelmező kéziratában levő adatokat a Bartsch tanár úr által evégett idehozott Lumpe dr-féle művel, a többség szembeszállt vele, amennyiben kijelentette, hogy a kérelmező módszere mindenesetre az eddig gyakorlatban voltak új módozata.

Tisztelettel alulírott mindjárt előterjeszti a magas Minisztériumnak kegyes engedélyezés végett a tanári testület indítványát, hogy Semmelweis dr. úrnak megadják a magántanárságot; teszi ezt azzal a megjegyzéssel, hogy ami a taneszközöket illeti, ezek megvannak, amennyiben a tanbaba a kérelmező tulajdonát képezi, a hullákat pedig a Cs. k. Közkórház hullakamrája részéről annál könnyebben átadhatják a magántanárnak, mivel itt csak olyan hullákról van szó, amelyeket már másutt használtak.

Bécs, 1850. március 2.

Rokitansky s. k.

429. sz./R. P. 849/50

Praes. 1850. április 10.

A m. Miniszt. rendelkezése 1850.

április 2-i kelettel. 2050/218 sz.

elutasító döntés.

Április 13-i ülés

Közöltetett.

Semmelweis orvosdoktor úrnak

A m. V. és K. Miniszt. úgy találta, hogy nem adhat helyt kérelmének magántanárság megadása végett az elméleti szülészeti terén tanbabán és hullán való bemutatással, és megjegyzi, hogy általában megengedhetetlennek tűnik, hogy magántanárok hullákat vegyenek igénybe tanítás céljából.

Erről ezennel kérvénye mellékleteinek a visszazárásával értesítjük.

Bécs, 1850. április 19.

Rokitansky s. k.

23.

Semmelweis második magántanári kérvényének kísérő irata²⁸
(Bécs, 1850. május 17.)

Dekanátus 1850. május 17-én.

Semmelweis dr. és Zeissl dr. úr megújított és módosított docentura-kérelmének előterjesztése, azonkívül a hullák magántanárok által történő használata kérdésének megvitatása.

Közölve az 1850. május 18-i ülésen

Magas Minisztérium!

Tisztelettel alulírott csatoltan felterjeszti a m. Minisztériumnak Semmelweis és Zeissl dr. urak megújított kérvényeit a tantestület ismételt egyhangú indítványával azok támogatása céljából.

²⁸ BEOLt. 1849/50:637. – In extenso közli Lesky, Semmelweis pp. 71–73. Bizonyára sajtóhiba révén került az irat keltezésére a május helyett a március 17. Utal az iratra Gortvay – Zoltán p. 68., röviden érinti Benedek p. 171.

Tekintettel a 2050/218. sz. április 2-i magas rendeletben levő utasításra, amely a hulláknak a magántanárok által való használatára vonatkozik, tisztelettel alulírott bátorkodik a Testület nevében a következő, jól megfontolt elgondolást előterjeszteni. A hullák és hullarészek szükséglete ugyan nagyon nagy... Ám ez a hiány a különböző intézeteket csak nagyon egyenlőtlen mértékben érinti, olyannyira egyenlőtlenül, hogy némelyek ezt nem is érzik. A szülészet – akárcsak a szemészet vagy a sebészet előadója – használhat olyan hullát, amely már tárgya volt kórbonctani vagy törvényszéki boncolásnak. Fel kell figyelnünk arra, hogy sok szaknak nincs szüksége egész hullára, hanem csak egyes hullarészekre, hogy sok szak megelégszik már egyebüktől felhasznált hullákkal, s ehhez még hozzájárul, hogy előbbieket olyan jellegűek is, hogy szükség esetén az emberi hullarészeket jól helyettesíthetik állati hullarészek. E fejtegetések alapján alulírott a Testület nevében bátorkodik arra kérni a magas Minisztériumot, tegye a docensek számára hozzáférhetővé a hullák használatát abban a mértékben, amelyben azt a rendes tanszékek szükségletei megengedik. A magas Minisztérium eszerint megengedhetné a hullahasználatot, főként olyan szakok valamennyi docensének, amelyek számára elegendő egy-egy hullarész vagy már egyébként felhasznált hullák.

Bécs, 850. május 17.

Rokitansky s. k.

24.

Thun döntése Semmelweis magántanárságáról²⁹
(Bécs, 1850. október 1.)

²⁹ BEOLt. 1850/51:17. – Behatóan foglalkoznak ezzel a döntéssel: Lesky, Semmelweis pp. 73–78.; Benedek pp. 171–144. és Gortvay – Zoltán pp. 68–71. – Egyik sem fogadja el a korlátozott „venia docendi”-re nézve magának Semmelweisnek az értelmezését (lásd: Győry pp. 136–137.).

Lesky rámutat, hogy a korlátozásra vonatkozó rendelet 1849. január 5-én kelt, Semmelweisnek tehát ismernie kellett azt, amikor 1850. május 9-én benyújtotta 2. kérvényét. Benedek viszont azzal érvel, hogy Rokitansky biztatására Semmelweis mégis remélte a megszorítás nélküli kinevezést.

Ami a hullakérdésben elfoglalt miniszteri álláspontot illeti, a) kérdés, vajon Semmelweis láthatta-e ennek a Tanári Testületnek küldött döntésnek a szövegét; b) annak utolsó bekezdése első pillantásra ugyan kedvező, hiszen a tantestületnek többségi votummal kellett volna szakvéleményt mondania. Csakhogy éppen erre nézve volt már Semmelweisnek szomorú tapasztalata: A tantestület két szemben álló táborra közül a minisztérium már háromszor döntött azok ellen, akik az ő ügyét támogatták. (V. ö. Lesky id. mű p. 54. utolsó 2 sorával!)

Schürer von Waldheim a későbbi elmebaj első jelének tartja Semmelweis hirtelen távozását Bécsből (Ignaz Philipp Semmelweis. Sein Leben und Wirken. Urteile der Mit- und Nachwelt. Wien–Leipzig, 1905. p. 90.), és mintha Lesky is erre célozna. (Lesky, Semmelweis p. 78.: „Itt megszűnik Semmelweis esete mint történelmi, és kezdődik mint lélektani.”) Gortvay – Zoltán p. 70. határozottan cáfolja ezt a feltevést. Lesky viszont Semmelweis saját magyarázatát tekinti „későbbi önértelmezés kísérletének” (Lesky, Semmelweis p. 78.). Lélektani rekonstrukcióként a következő feltevés kínálkozik: Semmelweis 2. kérvényét, úgy látszik, csak Rokitanskyék nyomására, biztatására adta be. Nyolchónapi várakozás után úgy érezhette, hogy sejtései és félelme valóra vált, amiből levonta a konzekvenciát, és hátat fordított Bécsnek. Döntésében közrejátszhatott pesti barátaiival folytatott levelezése (v. ö. Antall – R. Harkó – Vida p. 210. 6. jegyzet). Tőlük értesülhetett tanainak itthoni visszhangjáról. Az sem lehetetlen, hogy bátyján, Szemerényi Károlyon, a szabadságharcban részt vett papon akart segíteni, akit ekkor már üldöztek (lásd: az egykorú esztergomi Schematismusokat, valamint Gortvay – Zoltán p. 34. 9. jegyzet).

A Tanári Testület indítványára a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium engedélyezi Semmelweis Ignác orvosdoktornak az elméleti szülészeti kérelmezett magántanárságát az esetleges bemutatások és gyakorlatok tanbabára való korlátozásával, továbbá Zeissl Hermann orvosdoktornak a syphilisre vonatkozó kérelmezett magántanárságot azzal a megszorítással, hogy elméleti előadásaiban csupán a kórtani múzeum ábráit és készítményeit veszi igénybe. Értesítjük erről a Tanári Testületet 637. sz. ez év május 17-én kelt jelentésének elintézésésképpen és azoknak a kérvénymelléleteknek visszazárása mellett, amelyeket vissza kell juttatni Semmelweis és Zeissl doktoroknak.

Ami a magántanárok által adott oktatás közbeni hullahasználatot illeti, felhívjuk a Tanári Testületet, hogy az ebben az esetben vázolt körülmények tekintetbevételével adjon minden egyes esetben indokolt szakvéleményt arról, hogy meg kell-e engedni ezt a használatot a magántanároknak, és mindenestre milyen megállapítandó korlátozások mellett.

Bécs, 1850. október 1-én.

Thun s. k.

Az orvosi Tanári Testületnek.

Helyben

Program

Az elméleti szülészeti egész területéről szóló előadások, tanbabán való bemutatásokkal 5-ször hetenkint.

Bécs, 1850. május 9-én.

Dr. Semmelweis s. k.

25.

A Bécsi Egyetemi Orvoskar tanári bizottságának jelentése³⁰
(Bécs, 1856. július 16.)

A gyakorlati szülészeti megürült tanszéke újra betöltésre alakított, Schuh, Bartsch, Helm tanárokból összetett bizottság jelentése és ajánlása.

A megürült állást kérelmezték:

Karl Braun doktor, cs. k. r. nyilv. tanár a tiroli Alle Laste Szülő- és Lelencházban,

Gustav Braun doktor, tanársegéd, ez idő szerint az elméleti és gyakorlati szülészeti és a szülészeti klinikum helyettese; a szülészeti műtét tanmagántanára,

³⁰ BEOLt. 1856/57:178. – Erre az okiratra utal Lesky, Semmelweis p. 84. A Semmelweisre vonatkozó bekezdést in extenso idézi műve 85–86. oldalán. Ugyanezt hozza fordításban Benedek p. 206.

Edvard Lumpe doktor, a bécsi Szülészeti Klinika volt tanársegéde, gyakorló orvos, rövid ideje a szülészet magántanára,

Bernard Pachner von Eggenstorff doktor, cs. k. elméleti és gyakorlati szülészeti tanár Laibachban,

Josef Spaeth doktor, a szülészet helyettes tanára visszaállított cs. k. József-akadémián, a szülészet akad. magántanára,

Franz Zipfel doktor, a bécsi Szülészeti Klinika volt tanársegéde, gyakorló orvos és a szülészet magántanára.

— — — — — Mind a legtökéletesebb kiképzést nyerték az elméleti és a gyakorlati tudásban, mint különösen sikeresen működő tanársegédek a bécsi vagy prágai nagy klinikákon; különösen helytáll ez a bécsi szülőházra nézve, ahol az intézet nagyszabású voltával együtt jár a tapasztalatok gazdagsága, amelyet egyetlen ugyanilyen nemű intézet sem mondhat magáénak. Éppen ezért kell teljesen mérvadónak nyilvánítani a bécsi szülészeti klinikákról kiinduló nézeteket; márpedig a többsége azoknak, akik ma szóba kerülnek, tevékenységük első bizonyosságát akkor adták, amikor a bécsi szülészeti klinikák tanársegédei voltak.

Ami mármost a további szellemi képességet és az oktatói tehetséget illeti, a bizottság indítatva érzi magát arra, hogy itt külön megemlítsé dr. Semmelweis tanárt, aki már tanársegédként (az 1847–48–49-es években) és rk. magántanárként (1849) sok és méghozzá alapos kutatótól kapott teljes elismerést és támogatást a gyermekágyi megbetegedések keletkezéséről vallott nézetéért, nevezetesen, hogy hullafertőzés okozza; aki vitathatatlanul új megvilágításba helyezte ezeket a megbetegedéseket, és aki mind ezzel, mind azzal, hogy összeállította a monarchia különböző szülőházaiban előforduló gyermekágyi megbetegedések statisztikáját, valós érdemet szerzett magának; míg a bizottság tagjai elismerik ezt az érdemet, annál inkább sajnálják, hogy Semmelweis tanár ezekben az utóbbi években nem mutatott tevékenységet szakmájának irodalmában, márpedig a bizottsági tagoknak ilyen szakirodalmi teljesítményekre kellene rámutatniuk más pályázók előterjesztett irodalmi munkálataival szemben, hogy ajánlásukban azt a helyet adják neki, ahová szívesen állítanák őt kimagasló képességei következtében.

26.

Dumreicher, Dlauhy, Skoda és Rokitansky feljegyzése
a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumnak³¹
(*Bécs, 1856. július 27.*)

Minthogy annak a szavazásnak az eredménye, amely a szülészeti tanszék betöltésére vonatkozó jelentésről folyt, nem nyújt a magas Minisztériumnak betekintést a kisebbség nézeteibe, alulírott kötelességének találja a tanintézet és a tudomány érdekében, hogy véleményét mint különvéleményt előterjessze a m. Minisztériumnak.

Alulírottak meggyőződése, hogy dr. Semmelweis tanár úr a meghívást illetőleg különleges figyelemre érdemes a belföldi pályázók között, és nézetét a következőkkel indokolja:

³¹ BEOLT. 1856/57:178. – In extenso közli a Klein tanár halálával megüresedett tanszék betöltésével kapcsolatos ezen kisebbségi ajánlást Lesky, Semmelweis pp. 87–89. Behatóan ismerteti Benedek pp. 208–209., és közli az utolsó három bekezdés fordítását a keltezéssel és aláírásokkal. Utal rá Gortvay – Zoltán p. 96.

1. A magas Minisztérium a pesti egyetem szülészeti tanszékének betöltése alkalmával előnyben részesítette dr. Semmelweis tanár urat a jelenleg a bécsi tanszékre primo loco javaslatba hozott pályázóval szemben. Dr. Semmelweis tanár úr kinevezése óta a körülmények csak annyiban változtak, hogy nevezett működésével tökéletesen igazolta a m. Minisztérium által belé helyezett bizalmát, hogy megnyerte kollégái megbecsülését, hallgatói tiszteletét, a közönség teljes bizalmát, hogy teljes joggal tartják őt számon a Pesti Egyetem legkiválóbb tanárai között.

3. **Megállapított tény**, hogy az a pusztító gyermekági járvány, amely a mi szülőintézeteinkben és másokéiban ezernyi emberéletet ragadt el, amely nem kímélte intézetünket egyetlen évben sem, tökéletesen eltűnt abban a két esztendőben, amikor dr. Semmelweis tanár működött mint az itteni szülészeti klinika tanársegéde, és hogy pesti intézetében éppenígy a minimumra csökkent a halálozási százalék az ő működése idején.

Dr. Semmelweis tanárnak az a nézete, hogy bizonyos, célszerűen és szigorúan végrehajtott intézkedések megelőzhetik a szülészeti intézetekben ezt a járványt és megtarthatnak számos emberéletet. A maga szakmájában alapos és derék Chiari tanár, bár közeli rokonság szálai fűzik őt Klein tanárhoz, Semmelweis dr. állításainak az ellenfeléhez, Semmelweis tanár úr nézeteinek hódolt, és azon igyekezett, hogy tapasztalatához képest bizonyítsa azokat előadásai és tudományos dolgozatai útján. Más oldalról ellene mondanak e feltételezések helyes voltának.

E vitatott kérdés megoldása emberi és orvosi vonatkozásban igen nagy fontosságú az orvos és az emberbarát számára. Egyetlen intézet sincs olyan körülmények között, hogy döntésre érlelje ezt a fontos vitatott kérdést, csak a mi főiskolánkon levő. Ha azonban döntésre akarjuk vinni ezt a kérdést, az elhatározott intézkedéseket néhány évig szigorúan végre kell hajtani, aztán majd a tények döntenek. A dolog természete magával hozza, és emberileg érthető, hogy az, aki ellenfele valamely nézetnek, vagy nem osztozik valamilyen meggyőződésben, kevesebb buzgalommal, kevesebb gondnal és pontossággal fog intézkedéseket bevezetni, éveken keresztül végrehajtani és ellenőrizni, mint az az ember, aki meg van róla győződve, hogy ezek által előzte meg két éven keresztül a gyermekági járványt Európa legnagyobb intézetében. Alulírott meggyőződése szerint dr. Semmelweis tanár úr egyáltalán előnyösen képesített arra, hogy méltóképpen képviselje ezt a tanszéket, és úgy hiszi, ezt a meggyőződését megindokolta; meghívását kívánatosnak mutatja ebből a szempontból is az említett, a tudomány és minden emberbarát számára fontos vita eldöntése.

Bécs, 856. július 27-én.

Von Dumreicher tanár s. k.

Ezeket a nézeteket tökéletesen helyesli

Dlauhy tanár s. k.

Skoda tanár s. k.

Az ülésen való megjelenésben betegsége miatt akadályoztatott

Rokitansky tanár s. k.